

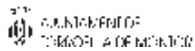
V JORNADA
ERNEST LLUCH

TORROELLA
DE MONTGRÍ

EL DIÀLEG INTERMEDITERRANI



El diàleg intermediterrani



Amb el suport de:



SUMARI

PRÒLEG 5

PARA UNA POLÍTICA EUROPEA EN
EL MEDITERRÁNEO: ¿CÓMO DAR UN
NUEVO EMPUJE AL PROCESO
DE BARCELONA? 9
Sami Nair

LA INCERTITUD PERMANENT
DE L'ORIENT MITJÀ 33
Tomàs Alcoverro

CANVIS I TRANSFORMACIONS
SOCIALS A LES SOCIETATS
MEDITERRÀNIES 51
Andreu Claret

TAULA RODONA DE LA
V JORNADA ERNEST LLUCH 77

El compendi monogràfic que teniu a les mans és el cinquè que Can Quintana-Museu de la Mediterrània i la Fundació Ernest Lluch editem conjuntament, amb la pretensió d'esdevenir una eina de reflexió sobre diferents valors que actuen en la societat actual. La democràcia, la immigració, l'educació, la sostenibilitat i el diàleg intermediterrani són les qüestions que s'han tractat fins ara a la Jornada Ernest Lluch de Torroella de Montgrí, que s'ha consolidat com una ferma proposta d'aprenentatge i debat.

La present publicació recull les intervencions dels tres ponents que el dissabte 4 d'octubre de 2008 van participar en la V Jornada Ernest Lluch de Torroella de Montgrí per reflexionar i debatre sobre *El diàleg intermediterrani*.

Sami Naïr (Tlemcen, Algèria, 23 d'agost de 1946). Politòleg, filòsof, sociòleg i catedràtic algerià nacionalitzat francès, especialista en moviments migratoris i creador del concepte de codesenvolupament, és un gran coneixedor de les societats mediterrànies i a la seva obra ha plasmat el seu somni d'un món solidari, en el qual la integració dels immigrants i la superació de les diferències entre homes i cultures es produeix mitjançant un diàleg enriquidor. Naïr va ser el primer ponent de la jornada amb la conferència *Para una política europea en el Mediterráneo: ¿Cómo dar un nuevo empuje al Proceso de Barcelona?* que constitueix el primer article d'aquest recull.

El segon article correspon a la ponència *La incertitud permanent de l'Orient Mitjà*, a càrrec del periodista i corresponsal de La Vanguardia a Beirut, Tomàs Alcoverro (Barcelona, 4 de novembre de 1940), i que combina el relat de l'actualitat socio-política amb els esdeveniments més rellevants de la història turbulenta d'Orient Mitjà, a partir de les seves vivències i del gran coneixement sobre el terreny, com a testimoni d'excepció. Alcoverro és el periodista espanyol amb més experiència i dedicació en qüestions d'Orient Mitjà des de la seva excepcional corresponsalía fixa a Beirut des de la dècada dels setanta.

L'article *Canvis i transformacions socials a les societats mediterrànies* el signa el periodista Andreu Claret (Ax-les-Thermes, França, 1946), qui en els darrers anys ha estat director de l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed) i director de relacions externes del Grup Agbar. Actualment és el director de la Fundació Euromediterrània Anna Lindh per al Diàleg entre les cultures, amb seu a Alexandria (Egipte).

La publicació clou amb la transcripció de la taula rodona protagonitzada pels tres conferencians i conduïda per Gemma Aubarell, politòloga i directora de Programació de l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed).

Parlar del futur de les relacions euromediterrànies comporta incidir en fenòmens que ja estan condicionant la convivència dels nostres ciutadans i les polítiques socials i econòmiques dels respectius governs. Veritables reptes socials, econòmics i polítics que requereixen estratègies d'entesa i cooperació. Els processos migratoris, els enfrontaments socio-religiosos, les polítiques culturals, les relacions nord-sud i el desenvolupament sostenible, entre d'altres, són temes que s'han d'encarar amb urgència.

Amb el desig que aquesta publicació proporcioni una lectura útil i afavoreixi una reflexió que ens permeti apropar-nos a l'espai humà de la Mediterrània, us emplacem a trobar-nos de nou a la propera Jornada Ernest Lluch de Torroella de Montgrí.

MUSEU DE LA MEDITERRÀNIA I FUNDACIÓ ERNEST LLUCH

PARA UNA POLÍTICA
EUROPEA EN EL
MEDITERRÁNEO:
¿CÓMO DAR UN
NUEVO EMPUJE AL
PROCESO DE
BARCELONA?

Sami Naïr, catedràtic de Ciències Polítiques
a la Universitat París VIII

Presentació a càrrec d'**Anna Terrón**,
secretària per a la Unió Europea i delegada
del Govern Català davant de la UE

PRESENTACIÓ

Bon dia a tothom,

En primer lloc, vull agrair a la Fundació Ernest Lluch i al Museu de la Mediterrània l'organització d'aquest seminari.

D'entrada, més que presentar Sami Naïr, perquè a Internet podeu trobar el seu currículum extensíssim, a mi m'agradaria parlar de qui és i què ha fet en aquests darrers anys. Naïr, professor de sociologia, ha participat en la vida política des de sempre i ha estat diputat en el Parlament Europeu. Actiu en la comissió de política exterior i actiu en l'àmbit de treball de la Mediterrània és una persona que té una profunditat de visió respecte del que succeeix al voltant d'aquest mar Mediterrani, molt notable i única, per biografia, per interès, per dedicació i per la capacitat d'aprofundir en un espai que és enormement complex. Crec, a més, que és una persona que ha fet un recorregut paral·lel i molt influent respecte del procés polític de diàleg euromediterrani. A tall d'exemple, l'any 1995, quan va començar el Procés de Barcelona, que va reunir a Barcelona per primera vegada els ministres d'Exterior de la Unió Europea i dels països de la Mediterrània (perquè segurament no es podien reunir en un altre àmbit) ell publicava el llibre titulat *Mediterráneo*

hoy: entre el diálogo y el rechazo. Ara ja hi ha obres en aquest sentit, però molt posteriors. L'any 1995 molt poca gent es plantejava aquesta reflexió en els termes en què ell ho ha fet amb la seva obra. Després, ha treballat en qüestions relacionades amb aquest espai com la de la immigració. Va ser el responsable de la gran reflexió que es va fer a França, impulsada pel president Jospin, sobre immigració, i que va implicar tots els sectors socials i polítics del país i que va donar lloc a un informe molt rellevant que porta el seu nom, i, insisteixo, plantejat des d'aquests punts de vista relacionats amb la convivència, amb la immigració, amb el diàleg i amb la política euromediterrània. Ell hi ha pensat, hi ha treballat i n'ha estat actor.

Em sembla que aquestes visions són rellevants i no sempre van unides. Moltes vegades, els que hi estem, i parlo en primera persona, no hi pensem perquè estem tot el dia treballant a la pedrera, i els que hi pensen, s'inhibeixen de fer res. I els uns i els altres no sempre tenim la profunditat de mirada que cal.

Gràcies Sami per ser aquí i també per la teva feina, per l'amistat que ens uneix i per aquesta manera de fer les coses que ha fet possible que ni tan sols et demanés permís per presentar-te en català, perquè sé que l'entens, l'estudies i, a més a més, el defenses. És, potser, d'aquells que no el parla en la intimitat però que el defensa en públic. Gràcies.

PARA UNA POLÍTICA EUROPEA EN EL MEDITERRÁNEO:
¿CÓMO DAR UN NUEVO EMPUJE AL PROCESO DE BARCELONA?

SAMI NAÏR

catedràtic de Ciències Polítiques a la Universitat París VIII

Buenos días. Primero quisiera disculparme por no poder todavía impartir una conferencia en catalán, aunque estoy seguro de que en unos meses, no digo años, ya intentaré o me atreveré por lo menos a pronunciar dos o tres palabras. Pero el tema que ahora nos ocupa es muy serio y creo que debo utilizar los idiomas que más o menos domino mejor. Muchísimas gracias por su invitación, muchísimas gracias a la Fundació Ernest Lluch y al Museu de la Mediterrània por invitarme, y muchísimas gracias a las personas que me han presentado y que han dicho cosas tan generosas.

El tema de hoy es un tema muy difícil; el tema del Mediterráneo. Con la crisis actual, la crisis financiera y fundamentalmente la crisis económica internacional, quizás estamos hablando de este tema con categorías conceptuales económicas ya superadas, porque no sabemos lo que va a ocurrir, pero por lo menos sabemos que los dos próximos años vamos a tener una crisis muy grave y sabemos que las consecuencias para los países del sur van a ser mucho más dañosas, mucho más graves que para los países del norte, del conjunto europeo, los cuales, merced precisamente a la construcción europea van a poder afrontar, o al menos eso espero, esta crisis con mucha más fuerza.

Ser europeo, hoy, es verdaderamente nuestra única arma frente a esta crisis. Pero en el otro lado del Mediterráneo, la situación es desgraciadamente dife-

rente. Sin embargo, los problemas de fondo quedan y yo quisiera hablar aquí de dos o tres cosas importantes.

PROCESO DE BARCELONA¹

Primero hablaré del proyecto francés impulsado por el presidente Sarkozy sobre una nueva Unión para el Mediterráneo. Tuvimos la suerte en el 1995 de poner sobre la mesa europea el tema del Mediterráneo. La Conferencia de Barcelona creó lo que podemos llamar un paradigma, es decir, un espacio conceptual, al tiempo que una visión estratégica sobre el futuro, para afrontar las cuestiones que dividen y, al mismo tiempo, oponen, las dos riberas del Mediterráneo. El objetivo común de encontrar una solución no es algo sucedido al azar sino que el marco conceptual de Barcelona ha sido aceptado por todos los países del entorno Mediterráneo. El marco conceptual planteaba tres ámbitos:

- El ámbito de las relaciones económicas
- El ámbito de las relaciones de política y seguridad
- El ámbito de las relaciones de las sociedades civiles

¹ El Proceso de Barcelona. La Unión para el Mediterráneo (en francés: *Processus de Barcelone: une Union pour la Méditerranée*; en inglés *Barcelona Process: Union for the Mediterranean*), o también, Unión para el Mediterráneo (UPM) es la denominación oficial del organismo internacional surgido del programa de colaboración y desarrollo de relaciones internacional que agrupa a 43 países y a más de 756 millones de ciudadanos de todos los Estados miembros de la Unión Europea y Estados norteafricanos y de Oriente Medio del ámbito mediterráneo, miembros a su vez de la Liga Árabe, incluyendo particularmente al Estado de Israel. Este programa fue oficialmente adoptado durante la Cumbre de París para el Mediterráneo que tuvo lugar en la capital francesa el 13 de julio de 2008. La UPM se organiza en torno a una Secretaría General y 5 vicesecretarías, siendo la ciudad de Barcelona la sede designada.

Barcelona integró este marco conceptual en la visión del mundo de Europa, es decir, tanto los alemanes, como los italianos, los franceses y todos los socios europeos, saben desde entonces que el problema con el Mediterráneo no se plantea únicamente a partir de términos comerciales y económicos, sino que necesita un marco global de cooperación. Un marco global que hace que el Proceso de Barcelona sea bueno en tanto que marco conceptual global, entendiendo global por los problemas que plantea, y además en el sentido de que no se trata de solucionar los problemas del Mediterráneo únicamente entre los países ribereños, sino que se trata de un problema europeo mucho más amplio, que implica no sólo a todos los socios mediterráneos sino también a Alemania, a los países del norte, a Inglaterra. Y eso porque ningún país fronterizo en el Mediterráneo puede solucionar por sí solo el problema del Mediterráneo: ni Francia, ni España, ni Italia, ni tampoco Grecia. Necesitamos la masa europea, la masa financiera, entendiendo masa como conjunto, para poder crear un marco de convivencia entre las dos riberas del Mediterráneo.

Desde mi punto de vista, este es el aspecto más importante del Proceso de Barcelona. No se trata solamente de que por primera vez en la historia todos los jefes de Estado de todos estos países se reunieran, de por sí ya positivo, sino que se asume un problema conceptual mucho más importante: que el asunto mediterráneo no es exclusivo de los países del sur de Europa, sino que atañe a todos lo europeos.

Una de las faltas de comprensión del problema mediterráneo por parte del gobierno de Francia viene del hecho que han olvidado esta dimensión estrictamente europea de necesidad absoluta de involucrar a todos los países. Por eso, defender hoy el marco de Barcelona es defender, no una ciudad o un

país; es defender verdaderamente el proceso europeo en su conjunto. Este planteamiento no responde a una postura ideológica, es una postura que tiene que ver con la realidad palpable del Mediterráneo.

Dicho esto, ahora podemos entrar ya en los problemas del Mediterráneo. Para poder pensar en un nuevo empuje, en una nueva estrategia mediterránea, tenemos primero que ver cuál es la situación actual y ésta es complicada. Los problemas que ya se planteaban en el 1995 siguen siendo hoy los mismos entre las dos riberas del Mediterráneo. Es una zona de fractura y una de las fracturas más importantes del mundo (creo que es la zona más peligrosa del mundo): no hay otra zona geográfica en la que todos los problemas se den a la vez, sean éstos políticos o militares, identitarios, económicos, humanos, todos mezclados, condensados en lo que los químicos llaman un precipitado químico, es decir, algo que puede estallar en cualquier momento.

Se trata de una zona en la que la situación económica es muy difícil y problemática, aunque la puesta en marcha de la política de Barcelona ha tenido indudablemente efectos positivos puesto que ha creado condiciones de integración económica y social (no digo que ha creado la integración o la asociación, sino que ha creado las condiciones de integración de la ribera sur en el norte). Los acuerdos entre asociaciones del apartado uno del acuerdo de Barcelona, han hecho posible que prácticamente todos los países del sur del Mediterráneo (salvo hoy en día Libia y Siria) tengan acuerdos de asociaciones. El contenido de estos acuerdos se puede discutir, pero lo más importante es que existen y que se pueden elaborar, a través de estos acuerdos de asociaciones, nuevas políticas. Tenemos la obligación de inventar estas políticas. Como consecuencia de estos acuerdos, los países del sur tuvieron

que hacer varias reformas, tuvieron que abrir sus mercados, y entrar así en una relación de intercambio bastante difícil para ellos, pero, al fin y al cabo, fructífera para todos. El balance global de los acuerdos de asociación, y no lo digo por defenderlo porque yo escribí artículos varias veces en contra de la manera en que se discutían, es hoy en día, positivo.

La cuestión es que no podemos conformarnos únicamente con estos acuerdos. Si bien uno de los objetivos de estos acuerdos consiste en crear una zona de libre comercio entre las dos riberas del Mediterráneo, ésta puede tener efectos positivos para las sociedades, siempre y cuando al mismo tiempo las sociedades se desarrollen económicamente. En caso contrario, se convierte en una reproducción de desigualdades y de dominación de los más potentes sobre los más pobres. Es decir, esta zona de libre cambio necesita al mismo tiempo un desarrollo económico de los países del sur para que ellos puedan solucionar sus grandes problemas estructurales, puesto que tienen problemas coyunturales y problemas estructurales.

La estrategia de Europa debería atacar los problemas estructurales, problemas de desarrollo industrial, fundamentalmente. Estos países no tienen, salvo Argelia (aunque la industria de Argelia se encuentra en una situación muy mala), industrias competitivas y, en consecuencia, sufren un problema social muy grave ya que no tienen empleos y, por lo tanto, no pueden satisfacer las demandas sociales de sus propios pueblos.

EVOLUCIÓN DEMOGRÁFICA

El crecimiento demográfico de estos países desde 1962 hasta hoy ha sido uno de los más importantes del mundo; basta con recordar las cifras siguientes:

Marruecos en 1962, tenía 9 millones de habitantes, hoy en día 32 millones; Argelia 8 millones de habitantes, hoy 33 millones; Túnez, 5 millones de habitantes, 12 millones de habitantes hoy; Egipto 42 millones, casi 82 millones hoy y sin hablar de Turquía ni de los otros países de la ribera sur.

Habitantes (cifras en millones)		
	en 1962	en la actualidad
Marruecos	9	32
Argelia	8	33
Túnez	5	12
Egipto	42	82

Un crecimiento demográfico que ha hipotecado absolutamente cualquier estrategia económica ya sea socialista, capitalista, liberal; cualquier sistema era incapaz de afrontar este crecimiento demográfico. Sin embargo, no debemos olvidar que estos países perdieron un peso demográfico muy importante a causa de la colonización y dominación extranjera, por lo tanto, en parte, este crecimiento representa su recuperación demográfica. Un ejemplo: la presencia de Francia en Argelia durante 132 años tuvo una consecuencia demográfica desastrosa. Los argelinos entre 1870 y 1930 perdieron, en el proceso normal de crecimiento demográfico casi 10 millones de personas y no es ésta una cifra que se recupere fácilmente. En la I Guerra Mundial, Francia, tuvo aproximadamente millón y medio de muertos y hasta la fecha no se ha recuperado demográficamente, aunque tiene hoy uno de los niveles de crecimiento más importantes de Europa. En definitiva, cuando un país pierde su regularidad demográfica se plantean problemas demográficos muy graves.

A partir de 1962, tras conseguir su independencia, estos países conocieron una recuperación demográfica que les permitió llegar a un equilibrio. En la actualidad, es una región que ha entrado en lo que los demógrafos llaman una transición demográfica, y en todos los países empiezan a descender los niveles de crecimiento demográfico (salvo en Palestina, por razones políticas e históricas).

EL PARO

En general, el crecimiento demográfico ha planteado un problema grave, el problema de la integración de la población, puesto que algunos países no disponen de un tejido industrial suficiente y, por no tener, en países como Argelia, tampoco tienen un tejido agrícola capaz de estabilizar las poblaciones campesinas. Marruecos sí tenía este tejido, pero con la integración de este país en el proceso europeo (mucho más profunda que la de Argelia) y con el cierre más o menos consensuado del mercado europeo a los productos agrícolas de Marruecos, el sistema agrícola marroquí entró en crisis hace unos diez años. Crisis, en parte, reprochable al rey Hassan II, una persona a mi parecer poco “frecuenteable”, pero muy inteligente. Hassan II dijo: “si no quieren mis naranjas, van a tener a mis campesinos”, y hemos tenido a sus campesinos. O sea, el problema humano en el otro lado del Mediterráneo, y subrayo esta dimensión porque tiene que ver con la inmigración, es fundamental. Todos sabéis que los seres humanos (aquí en Cataluña lo sabéis quizás mejor que en otros lugares) históricamente siguen siempre el camino de las mercancías, el camino de la riqueza, es decir, van adonde hay trabajo y ningún muro es capaz de impedirlo. Es una determinación natural, de cada uno, consecuencia de un problema de desarrollo económico.

Hoy, años después de 1995, podemos concluir que este problema aún no se ha solucionado, puesto que, aunque el crisol demográfico ha bajado, el paro sigue siendo importantísimo en esos países. La tasa oficial de paro es de 17,5% pero la tasa real está en torno al 24 o 25% (en un país como Argelia más del 25% de los jóvenes están en paro). En Tánger, los jóvenes suben a la plaza que se encuentra en la colina desde donde se puede ver España, y miran hacia España y vuelven a subir cada día para mirar hacia España. Son jóvenes que no tienen trabajo, hablan castellano, hablan francés, saben que pueden competir y están listos para cualquier trabajo: es una determinación a la vez humana y económica muy importante, y este problema no lo hemos solucionado.

LIBRE CIRCULACIÓN

Tenemos también otro problema muy grave, tratado y desarrollado más o menos en el contexto de Barcelona (en los dos últimos apartados): el apartado de la justicia, la política de seguridad y el diálogo de la sociedad civil. Se plantea el problema de la libertad de circulación entre las dos riberas. Éste es un problema gravísimo por varias razones. La primera es una razón histórica inconsciente, y hay que subrayarla porque es muy importante: tradicionalmente las gentes de estos países, desde el siglo XIX, podían circular libremente entre el norte y el sur; ir a Francia, ir a España, ir a Italia, era un proceso absolutamente natural. Al mismo tiempo, estos países han padecido la colonización extranjera, o sea la presencia de los franceses, de los españoles, de los ingleses, incluso de los alemanes en Turquía, de los europeos en general. Por este motivo existe una proximidad histórica.

A partir de 1974-75 y sobretudo a partir de 1982-1983 (y en Francia a partir de 1986) cerramos las fronteras, diciendo: “los que no están dentro del

conjunto europeo no pueden circular libremente entre Europa y el resto del mundo, y para hacerlo necesitan un visado”. Podéis imaginar lo que significó para, por ejemplo, los argelinos en Francia. Concretamente, en Francia hay más de 4 millones de argelinos, que en realidad son 6 millones porque una parte importante tiene la nacionalidad francesa y no aparece en las estadísticas como de nacionalidad argelina, sino francesa. Esta gente sigue viviendo en armonía y en simbiosis permanente con sus familias de Argelia. Se trata del inmigrante que podía trabajar en Francia y volver a su país, hacer venir a su familia: su madre, su padre, su mujer, quedarse en Francia tres o seis meses y después volver a su país de origen. Existía una relación de circulación que funcionaba bastante bien, sino muy bien, hasta que hemos decidido cerrar la frontera y decirle a la misma persona: “ahora no puedes invitar a tu madre, a tu mujer; si tu mujer tiene que venir, tendrás que hacer la reagrupación familiar, pero si esa mujer viene aquí, tienes que tener tal y tal y tal condición; el resto, tu padre, tu madre, tus amigos no pueden venir a visitarte”. No digo que no hubiera que controlar los flujos de poblaciones, puesto que organizarlos era y es absolutamente necesario, pero cortar así de repente las relaciones, ha provocado incalculables consecuencias tanto políticas como identitarias, porque a partir de este momento, todos los discursos ideológicos y religiosos del sur del Mediterráneo, que culpaban y que siguen culpando a Occidente, a Europa, en tanto que representa la colonización, el imperialismo, el cristianismo, ... todos ellos, se volvieron reales en la mente de la gente: “no nos quieren, se protegen de nosotros”.

No se puede comprender el auge del identitarismo integrista del Islam si se olvida esta situación que nosotros mismos hemos creado. Vosotros lo podéis entender fácilmente, basta con imaginarse una construcción europea no

abierta a España y en la que se dijera: “los españoles están al otro lado de los Pirineos y no pueden circular libremente”. Las personas de la ribera sur no son europeos, por supuesto, pero tienen una experiencia de Europa muy importante; en el caso de los argelinos, todos tienen una experiencia personal carnal de la relación con Francia, puesto que Francia es su segunda patria (aunque no se dice pero se sabe perfectamente) y el vínculo es muy fuerte. Aunque no abogo por la apertura de fronteras, quiero únicamente plantear el problema, y creo que tenemos soluciones para afrontar este tema puesto que existen muchas propuestas realistas en este sentido.

El problema de la circulación entre países es grave. Quien ha tenido responsabilidades en este sentido lo sabe. Cuando hablamos con los dirigentes de estos países, es lo primero que nos plantean. El problema se acentúa con la apertura de las fronteras a los nuevos países socios, pueblos como los rumanos, los búlgaros, los húngaros, o los polacos, que pueden circular libremente, cuando los otros tienen que quedarse a las puertas. En este sentido, yo creo que una de las tareas más importantes de Europa y del empuje del Proceso de Barcelona es la de plantear una propuesta en la que nos pongamos de acuerdo con los países del sur para encontrar vías comunes y gestionar la circulación de las poblaciones. Sarkozy lo propuso (es uno de los elementos del nuevo proyecto) aunque se trata únicamente de retórica, pero fundamentalmente tiene toda la razón ya que sabe que es un tema básico planteado desde el proyecto de Barcelona.

Debemos dar un contenido real a los dos apartados, o sea, política y justicia, por un lado y diálogo de las sociedades civiles por el otro, entendido este diálogo de las sociedades civiles como el diálogo de la libre circulación.

MODERNIZACIÓN DEL ESTADO

El tercer problema, también muy importante, es lo que podemos llamar la debilidad estructural de la integración sur – sur: favorecer la integración horizontal de los países del sur (que era uno de los temas del concepto de Barcelona). Se trata de las relaciones entre Marruecos, Argelia, Túnez y Egipto; desarrollar una economía o sistema económico abierto en el sur, que pueda solucionar los problemas de estos países, por lo menos los de tipo estructural. Si bien la Unión Europea no podía aportar dinero, y se entiende que no es la tarea principal de Europa, sí podía impulsarlo. De hecho, Europa lo ha intentado aunque sin una verdadera firme voluntad. Por otro lado encontramos dificultades a causa de los problemas que tienen entre si los países del sur del Mediterráneo. Tomemos como ejemplo el conflicto entre Argelia y Marruecos sobre el Sahara occidental (es decir, el problema de la tierra). Por otro lado, en Oriente Medio, en todos los regímenes históricos que ha habido en el mundo musulmán desde Irak hacia Egipto, siempre hubo y existió un tejido económico más o menos conjunto. Pero a partir del siglo XIX, y sobretodo a partir del siglo XX, este tejido se rompió: se construyeron las naciones, los estados-naciones y ahora están pagando, digamos, el precio de este proceso. La realidad histórica es mucho mas compleja porque los europeos (especialmente los ingleses y los franceses) jugaron un papel muy negativo en esta situación, en este conjunto, como lo jugaron muy negativamente también en África. Evidentemente, la creación del Estado de Israel no facilitó las cosas entre estos países.

En resumidas cuentas, estamos ante una situación muy grave en la que un país como Egipto no puede solucionar sus problemas sin ayuda internacional; digámoslo, Egipto vive de la ayuda internacional. Sin embargo de su tejido

económico emerge una clase media que se intenta desarrollar. Así, en su conjunto, la única solución posible es poner en marcha políticas sur-sur que pongan en común sus ventajas económicas y permitan solucionar sus grandes problemas que, en realidad, son los mismos que los nuestros: desarrollo industrial, solución del paro y, como tercer elemento y muy importante, la modernización del Estado, es decir, la creación de Estados de derecho.

La ribera mediterránea es una de las regiones del mundo más civilizada (el caso de África es mucho más complejo): tiene un nivel cultural elevado, una muy buena formación y muy competitiva de las élites (mucho más que algunos países del este), hay sociedades ricas y con recursos económicos importantes. En contrapartida, es de las regiones más atrasadas políticamente: los Estados son de los más autoritarios de todo el mundo y las desigualdades sociales están tremendamente acentuadas. Salvo en Túnez, que es un caso particular, en el resto, la situación de las mujeres es la más desastrosa, desde el punto de vista estrictamente del derecho. El Estado, en vez de actuar como un vector de modernización y de civilización de la sociedad, actúa como un vector de poder reproduciendo el poder de unas élites dedicadas, en general, a la búsqueda de su propio provecho y no a solucionar los problemas del pueblo: en vez de servir al Estado se sirven de él.

Unas elecciones democráticas en estos países, desde Marruecos hasta Turquía, podrían dar a los islamistas más del 80% de los votos. En un país como Egipto, los islamistas son mucho más que mayoritarios porque están en contra del poder del régimen, un régimen dictatorial disfrazado de democracia con dos o tres partidos. La situación real es que existen dos pueblos en cada Estado: por un lado, el pueblo de los integrados que se aprovechan del Esta-

do, y por otro, el pueblo fuera del Estado, que vive en la periferia de las ciudades, en las afueras, que vive del sector informal, en otro mundo, con otra visión del mundo. Es una situación insoportable. En este sentido, los discursos fáciles, demagógicos, los discursos de odio, se pueden desarrollar sin dificultades. Equivale a la Rusia de los zares: incluso la locura de un discurso extremista bolchevique puede desarrollarse fácilmente en un país donde, evidentemente, los campesinos nunca han sabido lo que significa tener la propiedad de la tierra. Los regímenes dictatoriales presumen de evitar esto, pero al mismo tiempo, no han entendido que el desarrollo económico necesita un desarrollo democrático, es decir, que sin democracia uno no se puede desarrollar económicamente. Hay que gestionar las dos cosas al mismo tiempo.

La población de la ribera sur es hoy de 286 millones de habitantes; en el año 2050 será de 437,7 millones de habitantes y la población de la ribera norte, según las previsiones más objetivas, será de 190 millones. La evolución demográfica lo va a cambiar absolutamente todo. ¿Queréis una prueba de eso? Actualmente en Europa estamos enfrentados a la necesidad de competir a nivel internacional con la integración de China y de la India en el mercado internacional (la OMC); competir no es competir únicamente en los foros económicos sino competir con las empresas. Cuando una empresa francesa tiene problemas va, por ejemplo, a China, donde pagar un euro al día a un trabajador es normal e impensable en Francia. En consecuencia, si en los próximos años no solucionamos los problemas de integración, nos hallaremos ante el mismo problema, porque Europa no será solamente débil demográficamente, sino también económica y socialmente, y no podrá competir. Tenemos que analizar la situación que habrá dentro de 25 años. Con los países del sur la situación no puede seguir así. Al final, hemos entendido que el

desarrollo económico de estos países es la condición *sine qua non* para el desarrollo económico de Europa: necesitamos de su desarrollo económico y para ello necesitamos también de su desarrollo democrático, político, es decir, de la formación en su si de verdaderos Estados de derecho. Debemos integrar la cultura democrática en estos países y siempre tenemos que plantear a partir de esta premisa los problemas con ellos.

CONCLUSIONES

Los acuerdos de asociación, la relación económica con Europa, el Proceso de Barcelona, puede tener un efecto hoy si sabemos plantear además otras grandes líneas del futuro. Yo considero que los acuerdos que crean únicamente una zona de libre cambio, son insuficientes y tenemos que pensar en tres cosas fundamentales:

FAVORECER EL CODESARROLLO

Primero, transformar estos acuerdos en acuerdos de *codesarrollo* con estos países. Se trata de dar un contenido de *codesarrollo* (y lo dice Sarkozy en su proyecto) a los acuerdos de asociaciones para así crear una dinámica que consiste en aprovechar nuestro desarrollo para desarrollarlos y, a su vez, que su desarrollo también nos pueda aprovechar. Eso es posible. Sabemos como trabajar con las empresas, sabemos como gestionar los flujos migratorios, lo sabemos perfectamente, pero esto implica una voluntad política, y que la Unión Europea deje de ser un monstruo económico y piense en convertirse en un actor estratégico, en un actor político con voluntad política, con un sistema político que respete a las naciones y a los estados que la integran, pero que, al mismo tiempo, puede hablar y puede decidir en nombre de los europeos, en todas partes, incluso a nivel económico. Si vamos a desarrollar

con los países del sur una política de construcción de infraestructuras, y vamos a financiarla y a gestionar su ahorro, tenemos que hacerlo fuera de la visión estrictamente liberal, en el sentido arcaico de la palabra. Debemos abandonar esta visión para entrar en una visión mucho más voluntaria. La Unión Europea, entendiendo entonces el problema del sur como un problema interno de la comunidad europea, debe tener como uno de sus objetivos un nuevo empuje de Proceso de Barcelona. Es decir, queremos que Europa tenga una voluntad política y queremos que Europa establezca acuerdos más allá de los acuerdos de asociaciones para impulsar verdaderos acuerdos de *codesarrollo*.

LA PAZ EN ORIENTE MEDIO

Evidentemente el problema grave es la situación actual de Oriente Medio. Se dice (y yo lo he oído de amigos de la diplomacia francesa, de embajadores) que no podemos solucionar nada en el Mediterráneo mientras el problema de Israel y los palestinos no se solucione. Existe una condicionalidad política que es la paz en Oriente Medio para poder tener paz en el sur. Sin embargo, personalmente considero que esto es falso: la cuestión de la paz es fundamental, por supuesto, pero uno tiene que ser realista. Hoy en día Europa no existe en Oriente Medio, sino que existen únicamente Israel, Estados Unidos y, cada vez más aunque como potencia negativa, Irán. El resto está jugando en aguas turbias. Europa debe plantear el problema a Estados Unidos, a Israel y a los palestinos. No podemos seguir financiando y refinanciando lo que los bombardeos o los atentados destrazan, y que ya habíamos financiado antes. En mi opinión, aunque no me es posible proponerlo porque sé que los europeos nunca lo van a aceptar, la única solución sería condicionar los acuerdos al respeto de la paz tanto con los palestinos como con

los israelíes. Es la única arma que tenemos. Por lo demás, no podemos competir con los Estados Unidos. Debemos tener una visión estratégica, pragmática y común sobre la paz en Oriente Medio, pero, repito, no condicionada a las relaciones económicas, y si a relaciones de *codesarrollo* y de gestión de los flujos migratorios. Barcelona puede relanzar a estos países que quieren entrar en proyectos comunes de *codesarrollo* con proyectos comunes de cooperación.

EL FUTURO DEL PROYECTO EUROMEDITERRÁNEO

Por último, termino diciendo que en realidad el proyecto de la Unión del Mediterráneo pensado por Francia, es un proyecto interesante porque parte de la senda en la que se entró en el Proceso de Barcelona y reactiva su planteamiento. ¿Porque Francia hizo esta propuesta? Por una mala razón y algunas buenas razones. La mala razón es la siguiente, y lo digo porque lo sé: Francia es el país en el que hoy, todo proceso de ampliación está condenado de antemano. El pensamiento de los franceses es: “primero solucionamos los problemas de los países integrados a nivel europeo, construimos un conjunto europeo y después podemos negociar con los que quieran venir, pero no podemos seguir sin solucionar nuestros problemas y al mismo tiempo abrir las puertas a nuevos socios que van a plantear otros problemas”. No es por una cuestión de racismo ni de antiislamismo por lo que están en contra de Turquía, lo que sucede es que tendrá Turquía en el año 2015 serán 90 millones de habitantes, y esto representa un problema tanto en la competencia por los mercados de trabajo, como para otras muchas cosas y sobretodo (nunca dicho pero pensado), porque Turquía va a ser aliado de los alemanes dentro del conjunto europeo y se puede desequilibrar el eje franco-alemán, aunque ya esté ahora totalmente desequilibrado. Hay que avanzar

lentamente en las relaciones con Turquía, pero no en un proceso de integración, sino para elaborar una asociación mucho más desarrollada. Es una realidad que Turquía puede volverse, con otros países como Egipto, Marruecos o Argelia, líder de una nueva política de asociación europea. Los alemanes, los españoles y los italianos dijeron: "no vamos a jugar con esto porque, partiendo de un problema francés estáis creando una institución que va a competir con el marco conceptual y el marco estratégico que se ha puesto en marcha de manera muy difícil durante doce años, y esto no lo podemos aceptar. No es un asunto de España o de Barcelona, es simplemente que si queréis poner en marcha una nueva política, primero tenemos que elaborarla juntos y no enunciarla en una campaña electoral presidencial como si fuera un efecto de tribuna. No. Se trata de algo serio". Francia perdió el liderazgo del proceso. Alemania dijo basta, e Italia y España dijeron no. Se han respetado las formas, las reuniones en París, etc y ahora, la batalla es la batalla para las sedes, pero se trata de algo formal de formas y no de fondo. Si la sede no está en Barcelona se podrían provocar problemas graves de opinión, porque significaría deslegitimar el Proceso de Barcelona de los últimos doce años y representaría un daño tremendo a España y a la diplomacia española. El Estado español central tiene que moverse, y creo que lo van a conseguir, pero pensando en Francia, no se puede actuar así.

¿Que dice este proyecto? Cuando uno mira el contenido del proyecto, parece que se trata de un proyecto de descontaminación del Mediterráneo, y, aunque es un problema muy grave, os juro amigos y amigas míos, que al otro lado del Mediterráneo la descontaminación es el último, pero el último problema de la gente. El auténtico problema es su próspero desarrollo económico, así como nuestro problema es el paro. Pues bueno, Sarkozy ha

invertido millones y millones de euros en la descontaminación, y esto refleja la visión que los europeos tienen de los problemas del sur. Tenemos que aprender a tener como perspectiva también la visión del sur sobre Europa. Tenemos que favorecer sus empresas, las pequeñas y las medianas, y en este sentido España e Italia están haciendo cosas desde hace años. Así pues, necesitamos entonces de mucha más ayuda, pero ¿quién va a pagar la factura con esta crisis europea? ¿como se paga con un presupuesto que no llega al 1% de su PIB europeo en conjunto? Tenemos cinco planes que dicen: descontaminar el Mediterráneo, desarrollar las autopistas del mar para facilitar los intercambios comerciales, ... hasta cinco. Bien, ¿Qué significa esto? ¿Quien lo va a financiar? En parte esto implica una nueva política de circulación de la gente y Sarkozy dice: “sí, pero no sabemos cómo hacerlo”, y eso significa que no lo va a hacer. ¿Implementar un proyecto común de protección civil para luchar en contra de las catástrofes naturales? Gracias, pero bueno, las catástrofes naturales no llegan cada día ¿Poner en marcha un plan de desarrollo de la energía solar? Gracias, suena bien ¿Pero quien lo va a financiar? ¿Crear una Universidad euro-mediterránea en Eslovenia, como, digamos, regalo a la presidencia eslovena del proceso europeo? No amigos míos, eso no es serio. ¿Impulsar una iniciativa mediterránea de desarrollo de las empresas? Ya, todo eso me parece que es algo vago, un poco problemático. Por eso termino diciendo que tenemos un marco que es el marco de Barcelona y que sabemos lo que hay que hacer: codesarrollo, circulación de las personas, política común de construcción de estados, ayuda a la construcción de estados de derecho del sur y, sobretudo, mirar bien lejos, porque nuestro porvenir en las dos riberas, queramos o no, nos es común. Gracias.

LA INCERTITUD
PERMANENT
DE L'ORIENT
MITJÀ

Tomàs Alcoverro, corresponsal de La Vanguardia
a Beirut

Presentació a càrrec de **Josep Martinoy**, periodista
i cap de redacció del diari El Punt

PRESENTACIÓ

Més un plaer presentar-vos en Tomàs Alcoverro, a qui segurament molta gent coneix i de qui ha llegit i llegeix encara les seves cròniques a *La Vanguardia*. En Tomàs Alcoverro va néixer a Barcelona el 1940 i es defineix com un corresponsal atípic. I ho és perquè no és freqüent que un corresponsal estigui tota la vida professional en un sol mitjà (*La Vanguardia*), i encara és menys freqüent que un corresponsal desenvolupi la seva tasca professional en una sola regió (l'Orient Mitjà i concretament, a la ciutat de Beirut). També ha estat corresponsal a París i, l'any 1977, va anar amb el famós avió que va tornar l'Honorable President Tarradellas cap a Catalunya.

En Tomàs Alcoverro va entrar a *La Vanguardia* el 1965 i va arribar a Beirut el 1970, “quan encara funcionava el mític Orient Express” com diu en algun dels seus articles. Alcoverro arriba a Beirut just quan començaven les hostilitats que acabarien en una guerra civil que va destruir el que en deien la Suïssa de l'Orient Mitjà. Segurament, la guerra del Líban és un dels conflictes més complicats d'explicar pel munt d'afeccions i d'interessos que hi ha en joc. Recordo una crònica d'en Tomàs en la qual feia una descripció dels més de trenta anys de conflicte i, com exposava que sovint no se sabia exactament contra qui es lluitava i quins eren els aliats. Vull dir, que explicar aquest conflicte no era fàcil i, a més, hi havia escenes surrealistes, com quan

ens explicava que la gent sortia al carrer a disparar contra el primer que passava sense saber si era amic o enemic.

Deixeu-me fer només un apunt final sobre el tipus de periodisme que representa Tomàs Alcoverro. És el periodisme del “Jo”: “Jo he vist”, “he estat”, “m’han dit”, “he fet”. Aquest tipus de periodisme, si no ha desaparegut, té ara ben pocs exemples, tot i que ell el reivindiqui. Tanmateix, la situació actual dels mitjans i tal com està evolucionant la comunicació, no sembla que aquesta tendència sigui la que s’imposarà. El periodisme d’en Tomàs és el periodisme de les dificultats de comunicar amb la redacció, el de vendre els temes, el de buscar un telèfon per passar les cròniques, el de buscar un tèlex, o el d’enviar-ho per correu. Tot això, tecnològicament, ja s’ha superat, però al final, el periodisme d’un corresponçal segueix essent el que ven els temes des d’un lloc conflictiu a la redacció central perquè la col·loquin dins d’un mitjà. I en aquests moments, potser encara més, perquè hi ha una sobresaturació, bàsicament d’imatges. En els diaris, però, les cròniques d’aquest tipus s’han perdut i s’estan perdent cada vegada més. No hi ha espai, no hi ha pàgines disponibles, ja que els mitjans estan canviant el concepte de corresponçal pel d’enviat especial. És a dir, ara, quan hi ha un conflicte en un lloc, s’hi envia un equip de gent que s’hi està unes setmanes i, més o menys informen del tema i se’n va. Tomàs Alcoverro és un corresponçal “d’instal·lació permanent”, fet que permet conèixer molt millor el territori i els temes a tractar. Ell forma part del mateix paisatge que descriu. En molts mitjans de comunicació el que estem veient moltes vegades són les mateixes notícies refregides i capgirades i buscades de tres o quatre agències. Aquesta és la constatació de què s’ha perdut una mica aquesta personificació del periodista del “jo”.

Abans d'escoltar en Tomàs, només vull comunicar-vos que ha publicat els llibres *Espejismo de Oriente* i *El decano. De Beirut a Bagdad: 30 años de crónicas*, que ens donen molta informació de primera mà: des de la proclamació d'en Khomeini a l'Iran, de la guerra del Líban a les dues intifades, o a la guerra d'Iran-Iraq. Per últim, vull mencionar que la seva tasca ha estat àmpliament reconeguda i que ha rebut la Creu de Sant Jordi de la Generalitat de Catalunya i els premis de periodisme: Godó, Gaziel, Ortega y Gasset, Cirilo Rodríguez i Vázquez Montalbán. Res més, simplement donar pas a la ponència de Tomàs Alcoverro. Gràcies.

LA INCERTITUD PERMANENT DE L'ORIENT MITJÀ

Tomàs Alcoverro,

corresponsal de La Vanguardia a Beirut.

Benvolgudes i benvolguts,

Els vinc a parlar de coses molt complexes, molt serioses i en un temps limitat. La conferència està anunciada com “La incertitud permanent de l’Orient Mitjà”. Bé.

Hi haurà un atac contra l’Iran a causa de l’energia nuclear? Arribaran els israelians i els palestins a posar-se d’acord amb aquestes negociacions que no acaben mai, per establir un Estat independent palestí? Es podran celebrar eleccions legislatives al Líban l’any que ve? Què passarà amb l’acord (que encara no està firmat) entre els Estats Units i el govern de Bagdad sobre l’evacuació militar de les tropes expedicionàries? Són una enorme quantitat de preguntes sobre la situació de l’Orient Mitjà que donen peu a grans especulacions. Quan ens dediquem a especular, quins fonaments tenim?, quines raons realment objectives podem evocar en un moment determinat per donar força, diguem-ne doctrinària o seriosa, a una especulació?.

Ara per exemple, l’especulació més estesa és què passarà a l’Orient Mitjà si hi ha un canvi d’administració als Estats Units després de les pròximes eleccions. Amb això vull dir que podem especular tant com vulguem perquè tenen vostès especulacions per parar un tren: pot passar això, pot no

passar...És a dir, estem tractant d'un tema que, aquells que ens hi dediquem, hem de treballar amb tranquil·litat i serenitat, i estudiar-lo traient tota aquesta fullaraca enorme que plana sobre la situació de l'Orient Mitjà.

Per conèixer un assumpte, d'entrada, fa falta un mètode, un instrument de coneixement per arribar a capir el que està passant o el que haurem d'escriure. Jo sempre dic que l'Orient Mitjà és una terra (o són territoris o poblacions) de miratges. *Miratges*, precisament, és la primera paraula del títol del llibre que he escrit. Amb això, vull dir que el primer problema amb el que ens trobem és el de la nostra percepció. Els occidentals tenim una percepció molt determinada dels problemes de l'Orient Mitjà. D'entrada, i faig referència a l'escriptor Edward Said que deia que el Pròxim Orient havia estat un invent d'Occident. És a dir, ja d'entrada, ens trobem amb un problema metòdic importantíssim, la nostra percepció, i això ens fa plantejar si realment nosaltres, els europeus, els occidentals, arribem a conèixer els problemes de l'Orient. Jo, francament, penso que els coneixem molt malament.

Bé, parlant d'especulació, trobem que tant diplomàtics com ministres d'affers estrangers, governants amb plaça o polítics en actiu, tots tenen una manera general d'aproximar-se (*approach* que diuen els anglesos) a la situació de l'Orient Mitjà, una manera, al meu entendre, falsa. Falsa, perquè els diplomàtics utilitzen aquest llenguatge edulcorat que en el fons no únicament no vol dir res, sinó que, a més a més, tergiversa la realitat. Això no obstant sempre hi ha excepcions com és el cas d'un diplomàtic peruà que es diu Álvaro de Soto i que va ser, fins a l'any passat, el representant del secretari general de l'ONU pels temes de l'Orient Mitjà, i concretament pel tema del procés palestí-israelià. Álvaro de Soto, quan va acabar la seva missió, va publicar un

informe que es va publicar a molt pocs diaris, entre ells el diari britànic *The Guardian*. Era un informe catastròfic en el que deia que, si el procés de pau o la negociació de pau entre israelians i palestins fracassa és per culpa dels Estats Units, i també perquè la Unió Europea tanca els ulls i es fa la sorda davant dels problemes de violacions de drets humans que constantment està fent Israel. Un home que havia estat en una posició absolutament clara, va tenir la valentia de dir coses que moltes vegades els diplomàtics no diuen. Recordo, per exemple, no fa massa dies, parlant de ministres d'afers estrangers i parlant de representants governamentals, que el Ministre d'informació libanès a Beirut, fa un parell de setmanes, va convocar els corresponents de premsa estrangera per informar-los que totes les faccions polítiques havien arribat a un acord en el tema de Trípoli (ciutat del nord del Líban en la qual hi ha una situació certament compromesa), i jo li vaig dir: “perdoni, ministre, però fa cosa de dues setmanes també havien fet un acord amb els grups sunnites de Hesbol·là que va durar 24 hores”, i ell ens va dir: “no, això durarà” i, evidentment, això no ha durat. Vaig estar també no fa massa dies a Barcelona en una trobada que va fer el Ministre d'afers estrangers de l'Autoritat Nacional Palestina en la qual va dir coses tant concretes com que aviat arribarien a un acord amb Hamàs i que l'any que ve es firmaria l'acord amb Israel per constituir un Estat palestí independent. Bé, aquesta és la manera com ells, els diplomàtics, diuen les coses. Evidentment, ni jo, ni els que ens dediquem, amb la màxima voluntat possible a tractar d'esbrinar tot això hi podem estar d'acord.

A l'Orient Mitjà, ningú veu encara cap sortida a la qüestió de l'Iraq: quants anys faran falta perquè realment les tropes expedicionàries nord-americanes surtin de l'Iraq?, quan s'arribarà a fer l'acord entre el govern de Bagdad

i l'administració Bush per resoldre el problema del control de la seguretat? Bé, tot això, evidentment, encara no es pot veure de cap manera. Hi haurà una acció militar contra Iran? Des dels Estats Units evidentment no, però s'especula que podria ser a través de l'Estat d'Israel. Recordin que en els anys 1980-1981 Israel va fer aquell atac puntual contra la instal·lació atòmica que hi havia a l'Estat de l'Iraq durant el govern de Saddam Hussein. I no parlem del problema de l'Afganistan, o del Paquistán, que s'està agreujant cada dia més. Fins que el conflicte palestino-israelià no es resolgui, sabem perfectament que no hi haurà cap possibilitat de pau estable a l'Orient Mitjà. Recordo que un ambaixador espanyol a Damasc, fa uns anys, quan es va desfer la Unió Soviètica i va deixar d'existir el bloc de països de l'Est, em va dir: "Tomàs, los palestinos se han quedado huérfanos de padre y de madre", amb això volia posar de relleu la gran dependència que tenien de la Unió Soviètica i dels països de l'Est. La situació, en aquell moment, va fer que s'especulés sobre el final de la guerra freda, i els que havien especulat aquest final significava el final del conflicte àrab-israelià, evidentment, es van equivocar.

Acabo de llegir una sèrie de treballs de periodistes palestins que s'han presentat a un premi periodístic que fa la Unió Europea, organitzat i finançat per la Unió Europea a Beirut, que porta el nom de Samir Kassir (periodista i escriptor que va morir en els atemptats de Beirut [el 2 de juny del 2005]) i que ha comptat amb la participació de periodistes de molts països àrabs. Es va donar el premi a un periodista palestí que parlava de la corrupció enorme que hi ha en els territoris palestins; comentava que a vegades hi havia crims, accidents de carretera i molta violència, sovint entre les tribus. És a dir, els palestins eren els maltractats per la història i ho seguiran sent; eren els que estaven sotmesos a la ocupació israeliana i ho seguiran sent. Es parlava del nou home àrab,

de quan els palestins formarien govern, que seria un govern just, un govern que no cauria en totes les calamitats, les violències i les dictadures dels altres països àrabs. Llegint els treballs d'aquests periodistes, en els quals, per exemple, s'explica com és de corrupte la policia palestina, un s'adona que, realment, al marge de l'ocupació israeliana, hi ha una situació terrorífica al si de la població palestina, la qual s'ha vist agreujada, com sabeu evidentment, després de la divisió del territori entre Gaza i Cisjordània. En el Festival Internacional de Cinema de Sant Sebastià, s'ha presentat una pel·lícula, realitzada pel palestí Rashid Masharawi, que es titula *El cumpleaños de Laila* i que narra la història d'un jutge, al qual l'administració palestina no té fons per pagar-li, i ha de fer de taxista. L'argument representa la vida quotidiana del caos real en el que està submergida la població. En acabar el conflicte, i pensant en la situació que els resultés el més favorable possible, els palestins tindrien una superfície nacional de 5.000 km², que representa la meitat de la província de Barcelona, però en un terreny absolutament trossejat i dividit, pràcticament en la seva totalitat, en colònies i centres de població que no tenen cap relació d'unitat territorial. Bé, doncs, aquest drama que viu la població palestina dintre del seu propi territori, s'ha de denunciar, s'ha d'explicar.

S'està tornant a especular sobre el fet que, si no hi ha acord l'any que ve, tot aquest tema de l'Estat independent palestí se'n va en orris. Es torna a parlar ara sobre l'Estat binacional, una idea antiga d'abans que l'OLP tingués la força històrica que va arribar a tenir (amb l'ajuda de les circumstàncies internacionals de la Unió Soviètica). El 1983 es va arribar a l'acord d'Oslo, un acord totalment desequilibrat perquè va donar tot a Israel i molt poc als palestins. Hi va haver molts palestins a dintre de la pròpia organització central, l'OLP, que van dir que estaven en contra de l'acord d'Oslo a causa d'a-

quest desequilibri. I, evidentment, no va ser l'últim acord signat. El 2001, a Taba, van estar a punt d'arribar a un acord, però no va funcionar. Un dels esculls va ser el sector àrab de Jerusalem. Què està passant ara exactament a Jerusalem? Estan fent el mur, carreteres de circumval·lació de colònies de població jueva, etc. La situació continua essent bastant convulsa.

També s'especula sobre el fet que es tornarà al començament del domini egipci. Hem de pensar que aquesta gent de Gaza parla amb accent egipci, resultat d'estar sota l'autoritat militar egípcia durant força temps (fins que va venir la guerra del 1967 i els israelians van ocupar Gaza). Per altra banda, la gent de Gaza no coneix la de Cisjordània i a la inversa. Hi ha molt poca relació o comunicació directe, fins i tot entre els dirigents. També s'especula si, en el cas que tot això fracassi i cap acord fos possible, Cisjordània es lligaria un altre cop amb el regne de Jordània (que és també part de l'antic pla israelià). Perquè els israelians diuen: “no, però si Palestina ja existeix, Palestina és Jordània i Galalon”. Fixeu-vos que Egipte intervé molt, en aquests moments, en la situació interna de Gaza i també en les negociacions que de tant en tant fa Hamàs. Els contactes que fan entre Hamàs i Israel últimament es fan moltes vegades, a través del canal egipci. I, amb els milions de palestins que estan fora de Gaza i Cisjordània, què fem? Els libanesos estan d'acord únicament en una cosa: no volen els palestins, i amb això coincideixen tots. Hesbol·là, que és una gent pragmàtica, ho matisa. En aquest moment, els sunnites, per exemple, que sempre estaven amb els palestins en l'època de l'Arafat i de l'OLP, quan Beirut tenia la doble capitalitat (era la capital del Líban i la capital de la resistència palestina) estan d'acord en el fet que no volen la implantació dels palestins. La diàspora palestina representa milions i milions de palestins que viuen al Líban, a Síria i a Jordània.

Com ens podem posar d'acord? Es parla d'un referèndum, de la possibilitat que si s'arribés a un acord amb Israel, aquest s'hauria de presentar en un referèndum perquè la diàspora palestina donés la seva paraula. I això és realment difícil d'imaginar.

Ja sabeu que Beirut és la meva ciutat i Hamra el meu barri; visc en un lloc molt cèntric de la ciutat que és a la part musulmana, la part de l'oest de la ciutat, i visc al costat d'una institució que durant molts anys va ser molt popular, l'Hotel Comodor. Aquest hotel va ser punt de trobada de periodistes i corresponents estrangers durant moltes guerres. Precisament perquè visc en una part molt cèntrica de la ciutat, he pogut explicar les coses que veia directament des del meu balcó, veure-ho i descriure-ho, que és realment la gran vocació que tenim i que, moltes vegades, malauradament, ens és difícil de fer. Des d'aquest balcó he presenciat molts esdeveniments del Líban: he vist l'entrada dels israelians al 1982; abans, evidentment, veia els palestins (perquè aquest hotel Comodor estava sota la protecció directament d'Al Fatah i, per tant, moltes vegades els palestins s'hi reunien), i he vist els siris, que van convertir l'hotel en una espècie de caserna de policia.

Durant l'època de control siriana, del 1990 al 2005, el Líban tenia tranquil·litat, estava en pau, no hi havia atemptats com ara, no hi havia incertituds. Per descomptat, la influència de Síria era molt gran, però la ciutat havia començat a ser reconstruïda i el Líban s'havia començat a refer.

Durant els combats d'aquest mes de maig vaig veure com els de Hesbol·là, que van actuar amb molta intel·ligència i molt pragmatisme, es van desplaçar en aquesta zona del centre de Beirut, a Hamra, i no ho van fer amb els

seus milicians, sinó que van utilitzar un partit polític laic, el Partit Nacional Sirià, partit que, malgrat que es diu sirià, és un partit que ha estat fins fa molt poc temps prohibit a Síria. També vaig veure els partidaris de Hesbol·là que van arribar fins casa meua i es van aturar, perquè visc al costat del senyor Hariri fill, i jo estava al balcó. Durant aquests quatre o cinc dies d'esdeveniments, jo sortia al balcó i veia dues tanquetes de l'exèrcit del Líban i uns quants nois que quan arribava la nit feien estirar la gent per terra a les vores, perquè allò ja era territori protegit per l'Exèrcit Nacional Libanès.

Bé, tots aquests canvis passen en trenta anys. Hi ha hagut l'època de la "sirianització" del Líban, hi ha hagut l'època de la "palestinització" de Beirut, hi ha hagut l'època de la "israelització", i hi ha hagut l'època de la influència siriana. I ara em podríeu preguntar, en quin moment estem? Bé, estem en un moment enormement complex.

Es va signar l'acord de Doha (Qatar) que tenia dos aspectes molt importants. El primer objectiu s'ha aconseguit; desbloquejar la falta d'elecció del president de la República, ja que els parlamentaris no es posaven d'acord. Això vol dir que xiïtes i cristians, que estaven molt dividits (diguem entre antisirians i prosirians) van arribar a un acord. La oposició, que boicotejava la sessió parlamentària, va enviar els diputats i va nomenar l'actual president de la República, que té en comú amb l'anterior que es el comandant en cap de l'exèrcit. Precisament, això és molt curiós perquè el Líban, és un dels pocs estats àrabs que presumeix de no haver tingut mai un cop d'Estat militar i té el tercer president de la República que ve de l'exèrcit, tot i que és cap d'Estat a través d'una elecció.

L'altre part de l'acord de Doha, que és la reconciliació nacional (que és el tema de les armes de Hesbol·là), és poc clar que es pugui resoldre perquè Hesbol·là mai acceptarà ser desarmat. Ningú és capaç de desarmar Hesbol·là. La mateixa FINUL, (personalment estic en contra de la presència espanyola de la FINUL al sud del Líban perquè em sembla que ens hem complicat la vida sense cap motiu) sap perfectament que mai podrà desarmar Hesbol·là.

Per acabar, vull recordar que el mes de febrer de l'any que ve es celebren els 30 anys de la República Islàmica de l'Iran, i que és també un any important perquè hi haurà eleccions a la presidència de la República. L'actual president, molt criticat a Europa, a Occident i sobretot a Israel, sap que quan parla contra Israel es guanya les simpaties dels pobles àrabs, que, en aquest moment, no tenen cap dirigent que els animi ni que els estimuli. Haurem de veure les repercussions que pot tenir la seva victòria.

En aquest moment, doncs, hi ha una espècie de buit polític a l'Orient Mitjà a l'expectativa del resultat de les eleccions presidencials dels Estats Units². A l'Iran no hi haurà evidentment cap canvi de règim, i, per altra banda hi ha el seu tema nuclear. Penso que s'ha d'entendre que l'Iran té una legítima voluntat d'expansió, sobretot perquè es considera (i ho és) una potència regional. Haurem de veure quines relacions s'establiran entre l'Iran i el govern que sorgeixi de les properes eleccions als Estats Units. L'administració nord-americana que fins ara està al poder insisteix a imposar sancions contra l'Iran. Sancions que d'altra banda, com sabeu perfectament no fan massa efecte al règim, com tampoc ho van fer a l'Iraq quan, malauradament, l'ONU i

² Finalment guanyades per Barack Obama. En el cas de les eleccions a la presidència de la República de l'Iran, guanyades per Mahmoud Ahmadinejad entre virulentes acusacions de frau electoral.

totes les nacions de la comunitat internacional van votar aquelles sancions tan terribles que van fer tant mal a la població civil i que, evidentment, no van fer cap mal al règim. En relació amb una possible acció militar, malgrat tot, no s'ha descartat mai encara la via diplomàtica, perquè els possibles integrants d'una intervenció militar a l'Iran saben que enfortiria el règim i, a més, provocaria unes reaccions a l'Orient Mitjà totalment imprevisibles.

El que està clar és que la situació a l'Iraq, a l'Iran, a Palestina, al Líban i, si voleu, a l'Afganistan i al Paquistán, ha empitjorat i, més, tenint en compte que això s'està produint en una situació de greu crisi econòmica internacional, que afectarà profundament els països de l'Orient Mitjà. En el tema del petroli també hi ha incertesa, perquè ningú sap el que passarà, si el preu d'aquí tres o quatre anys augmentarà o disminuirà, fet que de ben segur influirà de manera molt important sobre la situació general.

Bé, a l'Iraq no s'ha firmat fins ara l'acord entre el govern i els Estats Units, tant sobre l'evacuació militar, com pel que fa al traspàs del control de la seguretat a les forces de la policia de l'Iraq. He trobat una cita de Michael Hayden, cap de la CIA, que diu d'una manera molt contundent: "...hem guanyat temps a l'Iraq pagant la meitat dels insurrectes perquè combatin al nostre costat i matin els seus cosins d'Al Qaida, però això no vol dir que Al Qaida hagi estat derrotada, perquè és una ideologia i no és un exèrcit; mentre que continuem dominant el món musulmà amb els nostres helicòpters Apache i amb els nostres tancs i amb els nostres enemics i còmplices, els dictadors, Al Qaida, evidentment, seguirà actuant".

Un dels grans fracassos de la política dels Estats Units és el de les relacions

que aquests mantenen amb l'Orient Mitjà, segons una enquesta que ha publicat relativament fa poc la BBC; mai les relacions entre els Estats Units i els àrabs havien arribat a un punt tant baix. És evident que aquest error de la política nord-americana està entre altres coses provocada perquè engloba de forma indiscriminada Al Qaida, Hamàs, Hesbol·là, el PKK dels kurds de Turquia i altres grups insurrectes de l'Iraq, amb el títol de la “guerra contra el terror”; és a dir, no es fa cap diferenciació.

Aquesta política sense matisos provoca la reacció dels àrabs que consideren que es fa una política falsa, insegura o fins i tot pèrfida, en posar tots aquests grups junts sense fer cap distinció. Per derrotar a Al Qaida fa falta una llista llarguíssima de coses i, entre elles, intentar que les injustícies socioeconòmiques del món del sud del Mediterrani vagin desapareixent: els abusos, les corrupcions del poder, el problema de l'ocupació, etc. El problema palestino-israelià, tot i que en aquest moment no és el centre dels conflictes d'Orient Mitjà, s'ha de resoldre per poder atendre altres problemes.

Acabo i us diré una última paraula realista (i perdoneu-me que em citi a mi mateix) que vaig dir, si no recordo malament, cap al 1994 o 1995, en una conferència que vaig donar en el col·legi de periodistes de Barcelona, quan ens trobàvem sota l'eufòria dels acords d'Oslo que havien d'acabar amb aquella situació tan terrible i havien de permetre començar el renaixement de Beirut: “La pau, amics meus, no està de cap manera a la cantonada”.

CANVIS I
TRANSFORMACIONS
SOCIALS A LES
SOCIETATS
MEDITERRÀNIES

Andreu Claret, director de la Fundació Anna Lindh

Presentació a càrrec d'**Albert Bou**, president del Consell Social de la Universitat de Girona

PRESENTACIÓ

Bona tarda, vull agrair agrair la vostra presència que en una hora com aquesta i amb aquest bon temps que fa el podrien aprofitar per fer altres coses i són aquí. Això, doncs, té molt de mèrit.

Començaré agraint els organitzadors d'aquesta V Jornada Ernest Lluch que m'hagin convidat a participar-hi, per dos motius. El primer, per poder dir que, com tothom qui va conèixer l'Ernest Lluch, jo li tinc una enorme admiració; per la seva intel·ligència i per la seva sensibilitat. Jo segurament hi vaig tenir menys relació que molts dels que sou aquí, però quan jo era alcalde d'aquesta vila i ell era diputat al Congrés vam tenir ocasió de veure'ns diverses vegades. I també més endavant, essent jo membre de la Junta de Jovenuts Musicals de Torroella de Montgrí, ell ens ajudava en la recuperació d'autors desconeguts i d'obres oblidades del nostre ric patrimoni musical.

El segon motiu és perquè d'alguna manera hi vinc en representació de la Universitat de Girona (UdG). Així doncs, un dels eixos del pla estratègic de la UdG és l'arrelament al territori, a les comarques de Girona. Alguns pensen que aquest servei que hauria de fer la UdG hauria d'anar lligat a centres educatius, a centres docents, i a mi em sembla que aquest model no seria sosteni-

ble de cap manera; per tant, hem de buscar altres fórmules de col·laboració amb el territori, com la que s'ha acordat fa poc amb l'Ajuntament de Torroella de Montgrí i la UdG, amb la creació de la Càtedra d'Ecosistemes Litorals Mediterranis, que tindrà una de les seves seus en aquesta casa.

Presentar l'Andreu Claret i Serra per a mi és un honor i una satisfacció perquè parlar del que parlaré ara és recordar una part de la meua vida, de la vida de la gent de la nostra generació. L'Andreu i jo som de la mateixa generació. Penseu que, abans de néixer nosaltres, els nostres pares havien perdut una guerra i els pares de l'Andreu van haver de marxar a l'exili. Ell va néixer en un poble francès, els seus germans a Andorra i més tard, la gent de la meua edat, el retrobem com a periodista en una revista durant el franquisme i la transició, quan érem joves i volíem un país diferent del que teníem, i ens ajudava cada setmana a fer la vida més suportable. Tant a *Cambio 16*, on treballava ell, a *Triunfo* o a *La Calle*, cada setmana deien el que nosaltres pensàvem i no sabíem expressar tan bé com els periodistes, com ell feia.

Com molts de nosaltres, com molts joves de la nostra edat, ell va estar al Partit Socialista Unificat de Catalunya, un partit amb el qual, penso ingènua-ment, la història ha estat especialment injusta i poc agraïda. Després va ser delegat de l'Agència EFE a l'Àfrica subsahariana, a l'Amèrica Central i director d'aquesta agència a Catalunya. Com articulista, ha col·laborat en nombroses publicacions sobre temes internacionals, temes econòmics, temes socials i ha participat durant més de deu anys al matí de Catalunya Ràdio i ha estat professor de periodisme polític a la Universitat Pompeu Fabra. En els darrers anys, ha estat director de l'Institut Europeu de la Mediterrània i director de Relacions Externes del grup AGBAR. Actualment és el director

de la Fundació Euromediterrània Anna Lindh per al diàleg entre les cultures, amb seu a Alexandria, a Egipte, on treballa en col·laboració amb el comitè directiu, format per ambaixadors i on hi ha els representants de països d'Europa, Àsia i Àfrica, i amb el seu president, Andrea Zulai, un personatge que, si llegiu la seva vida i les seves publicacions, és molt interessant.

Tres dades més sobre l'Andreu Claret: li va ser atorgada la Creu al mèrit civil del Ministeri d'Afers Exteriors per la seva tasca humanitària i professional a l'Amèrica Central. Té un mèrit col·lateral: a Torroella, ho hem de dir, és germà de dos músics, d'en Lluís i d'en Gerard Claret, que ens han fet gaudir de la música en diverses ocasions al Festival Internacional de Músiques de Torroella de Montgrí. I, finalment, tot i que abans l'Andreu havia escrit alguns llibres de divulgació política i biografies de polítics, s'ha estrenat recentment com a novel·lista amb *El secret del brigadista* i, a casa, que som lectors compulsius de narrativa, l'animem a continuar escrivint i a vosaltres a llegir aquest llibre. Per tot el que hem dit, considero un encert que la Fundació Ernest Lluch, en una jornada com la d'avui, l'hagi convidat. Gràcies per ésser aquí i li dono la paraula, perquè ja li he robat massa temps.

CANVIS I TRANSFORMACIONS SOCIALS A LES SOCIETATS MEDITERRÀNIES

Andreu Claret

director de la Fundació Anna Lindh

Molt bona tarda a tothom, senyor alcalde, amics i amigues. Per a mi és evidentment un plaer i un honor ser avui aquí per l'Ernest Lluç a qui coneixia força i a qui vaig veure poc abans de la seva mort. També ser aquí, a Can Quintana, perquè tinc una espina clavada de l'època que vaig ser director de l'Institut Europeu de la Mediterrània a Barcelona, ja que no vam poder ajudar el naixement d'aquest museu i d'aquesta institució de la manera que haguéssim volgut, per raons que ara no vénen al cas. Veig, però, que heu fet un gran camí, que teniu aquí un museu que es diu Museu de la Mediterrània i, per tant, és un gran plaer estar aquí.

He triat el títol de "Canvis i transformacions socials a les societats mediterrànies", i aportaré alguna referència de coses que he llegit i també d'unes primeres vivències, tot i que només fa tres mesos que visc a Alexandria, Egipte, país molt important per al món àrab.

L'ESTEREOTIP DE LA IMMUTABILITAT

Amb aquest títol vull exposar, en primer lloc, un estereotip. Hi ha aquesta idea que el món àrab no canvia, que el món àrab té una mena de naturalesa immutable i, en conseqüència que és incapaç d'entrar en la modernitat i, per tant, que és un món aliè a les transformacions de la resta del món, és a dir, el que en diem la globalització. Això va acompanyat d'una explicació

que sol ésser immediata: que aquests món acostuma a ser presoner de la seva cultura i, en particular, presoner de la seva religió. En el cas de l'Islam, aquest és un estereotip que ve de molt lluny.

D'Egipte, en podria parlar una mica perquè n'he llegit moltes coses. Ja des de la narració sobre l'expedició de Napoleó hi ha aquesta mateixa manera de veure els àrabs, en aquest cas els àrabs d'Egipte, en continuïtat fins i tot amb l'Egipte faraònic, com una cosa immutable i que no canviava. Els francesos, que es pensaven que no canviaria quan se'n van anar d'allà, al cap de pocs anys va esclatar la revolució de Muhàmmad Naguib que ha estat molt important per a la modernització d'Egipte. Aquesta concepció de la suposada immutabilitat del món àrab no es neutral, és a dir, no és només un tema acadèmic, sinó un tema profundament polític perquè vol dir que si el món àrab no es capaç de canviar des de dintre, si no és capaç de generar dinàmiques internes de transformació i de modernització, com que el que toca és modernitzar-se, això s'ha de fer des de fora i s'ha de fer a través d'una pressió que pot tenir graus diversos i que pot arribar, fins i tot, com tots sabem, a la guerra.

FONAMENTS DE L'ESTEREOTIP

1. Estabilitat política

Evidentment aquesta concepció té certs fonaments. Un dels primers és que hi ha efectivament una extraordinària unitat política en el món àrab. Si vos-tès comparen els diferents continents i llocs del món, segurament, enlloc hi ha tanta estabilitat política com en les països del nord d'Àfrica i de l'est de la Mediterrània. La llista és llarga; per exemple, tenim el règim de Mubarak a Egipte, que hi és des de fa més de trenta anys i que podria ara fins i tot suc-

ceir-se a si mateix, proposant el seu fill. El que ha passat a Síria, el que passa amb les monarquies, el que ha passat a Líbia, el que ha passat a Algèria, on encara governa la generació que va guanyar la guerra d'alliberació contra els francesos. És a dir, hi ha una extraordinària estabilitat política que contribueix molt a això.

2. Identitat religiosa

El segon element que contribueix a aquesta idea de immutabilitat és que efectivament els últims anys, el món àrab ha experimentat un reforçament de la seva identitat, un cop esvàida la identitat *panarabista* que va tenir el seu moment àlgid i després el seu retrocés. És veritat que el món àrab avui s'ha atrinxerat darrere d'una identitat religiosa molt marcada, molt potent, que és vista des d'Occident com un arcaisme. Aquesta identitat religiosa (i aquest serà un dels temes de què a mi m'agradarà parlar i debatre (amb els dos altres ponents) és l'estereotip que mana amb algunes excepcions.

EL CAS DE DUBAI I IRAN

Hi ha per exemple, una excepció que ara està molt de moda en les revistes dominicals, els diaris i els programes de televisió sobre els països del Golf on se'ns presenta una mena de ultramodernitat, de hipermodernitat urbanística. Tots hem vist per exemple, les imatges de Dubai, però aquesta modernitat (que és l'altra cara de la medalla) és una ultramodernitat financera, econòmica i urbanística que sempre va associada al manteniment d'un rigor cultural i d'una permanència de valors culturals. Per altra banda, aquesta presentació del que passa al Golf, tampoc s'atribueix a factors interns, és a dir, no és que Dubai hagi esdevingut una de les ciutats més extraordinàries des del punt de vista urbanístic perquè hi ha forces socials, sinó perquè hi

ha el petroli. O sigui que, un cop més el canvi ve de fora i en aquest cas ve, si vostès volen, de sota terra, però mai ve explicat a través de dinàmiques socials.

L'altre excepció (que no és exactament el món àrab, és el món musulmà) és l'Iran. En aquestes últimes dècades, l'únic canvi important que hi ha hagut, l'única revolució que hi ha hagut, és l'Iran. I això tampoc és neutral quan es presenten les coses així, no en el sentit que l'única revolució que se'ns presenta com la revolució possible és una revolució basada en conceptes religiosos forts i en definitiva amb la implementació de la *sharia*, com si l'únic canvi possible fos un canvi que es confronta amb la modernitat, no la que obre les portes a la modernitat.

Per tant, la meua intervenció intentarà demostrar que això no és així i que segurament al món àrab s'hi hauria de viatjar amb els ulls tapats. Crec que seria una bona recomanació per a la majoria de turistes, anar-hi amb els ulls enbenats i trobar gent que t'expliqués coses (amb un traductor adequat). Aleshores entendríem alguna cosa del món àrab, perquè ara tenim una manera de veure'l que ens condiciona de tal manera que no entenem el que passa; veiem el que passa, creiem veure el que passa, però no entenem el que passa i això és una idea que tinc des de ja fa molt temps.

ACTORS DEL CANVI SOCIAL

De fet, les societats àrabs estan sotmeses a transformacions importants, a tensions, a canvis estructurals i culturals, i els que hi viuen ho saben, és a dir, en el món àrab avui emergeixen, com a les nostres societats (encara que de manera diferent, òbviament), demandes noves, demandes econòmiques,

socials, culturals, de participació, de més llibertat, de canvis generacionals entre la gent jove i la gent no tant jove. En definitiva, emergeixen demandes i emergeixen actors de canvis socials. No només els actors diguem-ne tradicionals del canvi; també, per exemple, els *bloggers*, per parlar d'un tipus de gent jove que avui dia té un paper molt important arreu del món com tothom sap i que al món àrab es troben amb impediments: amb lleis, amb règims autocràtics, amb dictadures de vegades, i que constitueixen un entramat extremament actiu i imaginatiu en favor d'un canvi, d'una liberalització. Altres exemples són: els professionals, les classes mitjanes, que comencen a emergir malgrat tot, a partir d'un cert desenvolupament econòmic; o els homosexuals, per parlar d'un sector que hi ha avui dia a casa nostra i que no veiem com un factor de canvi perquè el tenim plenament integrat en la nostra societat, però que en moltes societats àrabs comencen a ser un sector important que empeny cap a noves concepcions.

SOCIETATS SIMILARS

També vull dir que tot això s'està produint a partir d'un ideari que és encara confús, que no es pot recollir sota un sol concepte, però que és un ideari nou en el que hi ha coses de vells idearis, com per exemple el *panarabisme*, que segueix sent una força que inspira a una part d'aquesta gent. També en alguns casos, la identitat nacional, i en alguns països, evidentment, la religió. I hi torno, i hi tornaré més encara en la meva conferència: en general, això constitueix una manera de ser i de pensar dels àrabs i de la gent del món musulmà que no és tant diferent de la nostra, i si no ho entenem, errem el tret i anem malament. Demostrar-ho és difícil; un dels treballs que s'han fet més interessants en aquest sentit és una enquesta realitzada a 50.000 persones del món musulmà, que ha anat a càrrec d'un professor d'una universi-

tat nord-americana, el professor Esposito, juntament amb una sociòloga egípcia que es diu Dalia Mogahed. És un treball molt seriós en el qual entrevisten 50.000 persones de diferents països i han publicat un llibre (que jo recomano) que es titula *Who Speaks For Islam?* L'enquesta es refereix al món de l'Islam en general i no només al món àrab i, al final, la principal preocupació quina és? doncs la feina, igual que aquí; què pensen els àrabs dels atemptats terroristes? doncs, el mateix que nosaltres, que no estan justificats de cap de les maneres i sobretot quan atempten contra civils; què pensen de l'Occident, és dir, com ens veuen els àrabs a nosaltres els occidentals? doncs admiren dels occidentals la tecnologia i la democràcia, i al mateix temps expressen molta preocupació per una certa manca de valors del món occidental.

Les enquestes fetes als Estats Units en paral·lel amb aquesta altra donen exactament el mateix resultat. El que vull dir amb això, és que no estem parlant de dos mons, estem parlant de gent que té problemes molt semblants als nostres (encara que també en té de diferents, evidentment) i que els expressen amb valors semblants als nostres.

Per això deia abans que nosaltres coneixem el món àrab més a través del que veiem o del que creiem veure-hi, que no pas a través del que hi passa de veritat i del que pensa de debò la gent.

FACTORS DEL CANVI

Així, doncs, quines transformacions s'hi estan produint? En primer lloc, cal dir que les transformacions no són lineals: van endavant, van endarrere, hi ha moments de retrocessos (com passa en tot procés de canvi i de transició); Espanya representa un país de referència en aquest sentit (nosaltres hem

estat uns quants anys per passar de la dictadura a la democràcia).

DEMOGRAFIA

La primera transformació que per a mi és decisiva és la demogràfica, perquè mentre el tòpic pretén que la distància s'eixampli entre Occident i el món àrab i, en concret, entre Europa i el sud de la Mediterrània, resulta que des del punt de vista demogràfic això no és així.

En els últims anys es produeix una convergència demogràfica molt important que s'estableix entre els països del nord d'Àfrica i els països d'Europa. No és una convergència total, però, per exemple, en el cas del Líban i Tunísia sí: són països que tenen una demografia semblant a l'espanyola (que és una de les que té la taxa de natalitat més baixa). Això encara no és així a Egipte, ni a Palestina, i menys a Gaza, on les famílies segueixen tenint de cinc a sis fills de mitjana, però que ja no tenen els dotze fills de mitjana que tenien fa aproximadament 15 o 20 anys.

Aquest canvi demogràfic des del meu punt de vista implica canvis socials molt transcendents. No només canvis en el paisatge d'una societat en relació amb la seva composició, sinó canvis en les mentalitats. El fet que les famílies en lloc de tenir sis fills en tinguin dos canvia radicalment la manera que tenen aquests fills de créixer i de relacionar-se amb el seu entorn. La família passa a ser una família més nuclear, no és aquella família estesa que se sap on comença però no se sap on acaba. La gent tendeix a casar-se més tard: hi ha una dada que molt poca gent sap; tothom diu que al Marroc les nenes es casen molt d'hora, però en realitat, la mitjana d'edat de casar-se de les noies marroquines avui ja és de 25 anys; aquesta és una dada que ha canviat extraor-

dinàriament en pocs anys. Abans hi havia moltes nenes a qui casaven, com vostès saben, molt abans, abans fins i tot que tinguessin 16 o 17 anys.

El que vull dir amb això és que aquesta transformació demogràfica no és només important pel que ja sabem, ja que pot acabar canviant fins i tot les relacions econòmiques entre el nord i el sud de la Mediterrània, sinó pel que a mi m'interessa, que són els valors i la manera de pensar dels àrabs. Aquest canvi està creant les condicions perquè emergeixi una forma individual de pensar, és a dir, que cadascú pensi més en funció del que és, en funció de la seva agenda personal i no només com un component d'un determinat grup social. Entenc, doncs, que aquest canvi demogràfic és essencial i tot indica que d'aquí 10 o 15 anys la convergència s'haurà produït i, fins i tot, hi ha alguns estudiosos del tema que indiquen que alguns dels països del nord d'Àfrica començaran a tenir problemes de manca de mà d'obra i hauran d'utilitzar components d'immigració vinguts de l'Àfrica subsahariana.

ECONOMIA

El segon factor de canvi és l'economia. En el món àrab s'està produint un canvi econòmic molt important tot i que és veritat que segueix havent-hi desigualtat i zones molt àmplies de misèria. Des de fa sis anys aproximadament, el món àrab està creixent un i dos punts, fins i tot més, que la Unió Europea, de tal manera que es comença a produir una lleugera convergència de les rendes econòmiques i, en particular, de les rendes *per càpita*, perquè si creix l'economia i augmenta menys la demografia, aleshores augmenta la renda *per càpita*. Evidentment, encara hi estem lluny, però els donaré dades molt clares: l'any 1995, quan va començar el Procés de Barcelona, a Europa hi havia una renda *per càpita* que era 8,2 vegades la renda *per càpita* dels països

del sud de la Mediterrània; avui, aquesta diferència és de 7 vegades i la perspectiva (si les tendències econòmiques es mantenen), en el 2013, seria només de 5 vegades. Ja sé que això pot semblar no només estrany per a algú que hagi viatjat al món àrab, sinó molt discutible, perquè vés a saber què hi passarà, i com aquest món superarà la crisi econòmica i financera que està vivint el món en general. La realitat això no obstant, és aquesta, no és una altra, és la realitat de les xifres macroeconòmiques.

A més, això es distribueix econòmicament de maneres molt injustes i el món àrab és un bon exemple per veure fins on arriba la injustícia social. En tot cas, té conseqüències molt importants perquè comença a aparèixer, ja no diré una classe mitjana ja que potser és excessiu, però si que comencen a aparèixer sectors socials pràcticament diversificats, és a dir, estem en un món en el qual el pes del món rural ha disminuït enormement i hi ha un procés d'urbanització molt gran, per la qual cosa, aquestes classes urbanes són classes molt més exigents: tenen un grau d'exigència molt més alt i molt més diversificat.

Això és interessant d'observar, per exemple, quan es parla d'islamisme polític, ja que hi ha una idea totalment errònia a Occident en creure que l'islamisme polític és un fenomen rural. Si bé pot tenir un fons ideològic extret de l'experiència rural de les poblacions que viuen en països musulmans, gran part del que és avui dia l'expressió d'aquest islamisme polític -per exemple a Egipte amb els "germans musulmans"- són gent d'això que jo en dic classes mitjanes urbanes: professionals, metges, advocats, economistes, periodistes, i la prova d'això és que, a Egipte, la majoria de col·legis professionals on hi ha hagut processos electorals més o menys democràtics, estan ocupats

pels “germans musulmans”. És un fenomen que té dues cares al qual després em referiré, però l’important és que estem a la ciutat i estem amb sectors socials diversos i exigents que presenten demandes que són pròpies de la modernitat; són les demandes que hi havia al nostre país no fa massa anys i, algunes d’elles, demandes que encara que hi són avui.

Tot aquest canvi demogràfic, econòmic i també geopolític es tradueix en allò que pensen sobretot els joves àrabs.

LA RELIGIOSITAT DEL MÓN ÀRAB DES D’OCCIDENT

La primera impressió quan un arriba a Egipte és que la religió ho domina tot (es allò que deia abans entre veure i comprendre: t’ho mires i veus Alexandria ara, en comparació amb fa deu anys): la immensa majoria de les dones porten el vel, el ramadà és una experiència molt impressionant i hi ha una gran assistència de la gent a tots els actes religiosos, amb un compliment extremament estricte de les normes pròpies del ramadà, etc. És veritat que hi ha un comportament quotidià, una manera de vestir, i hi ha una afirmació de la religió com a element d’identitat inqüestionable; això és així. Però sota aquesta sensació que tenen molts turistes, val a dir que Egipte és un país que rep deu milions de turistes (dels quals uns quants centenars de milers són espanyols). Sota aquesta aparença d’uniformitat, hi ha una societat extremament diversificada i això és el que costa de copsar. Posaré un exemple: recordo quan era periodista, de viatge a Shangai l’any 1975 per primera vegada, era el final de l’època de Mao Tse Tung i tothom anava vestit igual, amb el famós vestit Mao; eren milions de persones, milions de nens al carrer i la impressió que tenies era que hi havia tot una sèrie d’arguments acadèmics que ho explicaven en funció de les arrels històriques, culturals i

religioses, que allò era una massa, que no hi havia individus, que l'individu no existia. Vaig tornar a Shangai dotze anys després i no he vist un lloc on l'individu sigui tant individu i tan individualista, fins i tot i tan aferrat a un sistema capitalista.

Sempre hi he pensat en això, perquè, insisteixo, el que veus i el que és són molt diferents i em sembla que això ens està passant en el cas del món àrab: tenim una deformació en la nostra manera de veure que ve molt condicionada per la importància que agafa el factor religiós en la identitat. En allò que veiem, el factor religiós és determinant, és a dir, quan surts de l'aeroport, el primer que veus són aquells centenars de dones amb vel (i de vegades amb *hiyab* o amb *xador*), que estan esperant els familiars que arriben d'algun altre país àrab.

De fet, quan després convius amb la gent (com em passa a mi ara que convisc amb una desena d'egipcis i d'àrabs) t'adones que parlen del mateix que parla la gent d'aquí a l'oficina: dels problemes i les dificultats quotidianes, els problemes de l'escola, els problemes de la noia que se sent discriminada (en fi, aquest tema aquí tampoc està resolt del tot); comenten allò que s'ha vist a la televisió. Per exemple, la pel·lícula que està de moda ara a Egipte és *Hassan i Marcus*, una pel·lícula fantàstica, amb l'Omar Sharif i un altre actor egipci molt important, l'Adel Iman. Es tracta d'una mena de comèdia amb aspectes tràgics entre un capellà copte i un predicador musulmà; tots dos tenen problemes d'atemptats per part de gent de religions contràries i, per sobreviure, adopten el paper de l'altre. Aleshores, és clar, és una situació còmica que ja es poden imaginar. Així doncs, què ha passat a Egipte amb això? Ha passat que, efectivament, alguns sectors dels més radicals han denun-

ciat per apostasia l'actor Adel Iman (que fa de capellà copte) i fins i tot en algun blog se l'ha amenaçat de mort. Però si et quedes amb això, et quedes amb la part superficial de la reacció. La reacció que ha provocat la pel·lícula és que milers d'egipcis l'han vist i tothom en parla: tothom ha rigut, tothom ha discutit, tothom ha entrat, diguem-ne, en una situació de paradoxa, de complexitat i de diversitat, fet que ha provocat un debat molt sa en la societat egípcia sobre la identitat religiosa.

El fulletó que està de moda a la televisió egípcia i a tot el món àrab, és d'origen turc i es diu *Nur*. La protagonista és una noia dissenyadora que està casada amb un "guaperes", jo estava a Jerusalem fa quinze dies a les deu de la nit amb un amic que coneix molt la ciutat, no hi havia ningú pel carrer i vaig fer un comentari d'aquells desafortunats: "no hi deu haver ningú perquè hi deu haver una situació complicada"; doncs, no. No hi havia ningú perquè tothom estava veient la telesèrie. Per a les dones, aquesta és extremament important perquè la dona assumeix una personalitat davant del marit i el tracta de tu a tu, com a iguals. Els dic això perquè no parlen només d'Israel i Palestina, que, per descomptat és un tema que els preocupa enormement; no parlen només del ramadà des de la religiositat, parlen també molt en termes, sobretot, de festa familiar, de festa popular. Si fa o no fa, són converses del mateix estil que les nostres.

La meva conclusió és que la nostra mirada cap a ells està massa condicionada per la religió. Però no per la importància que té la religió en aquests països, sinó que, està condicionada per la importància que nosaltres donem a la religió com a identitat de la gent.

Aquesta és una reflexió que m'he fet moltes vegades des que sóc a Egipte i m'agradaria parlar-ne en el debat. No sé fins a quin punt nosaltres (i miro l'amic Sami Naïr que, com jo, és mig francès), que venim d'una cultura laica, veiem la religió com un element arcaic en si mateix, com una cosa a superar. En el fons, aquesta és la meva cultura personal; jo sóc de tradició agnòstica i sempre he pensat, d'una manera o d'una altra, que segurament la religió era un element arcaic (tampoc he pensat que la religió era l'opi dels pobles) que, a través de la modernitat, quedava reduïda, diguem-ne, a una esfera molt petita de la vida privada i que no tenia transcendència.

Si es parteix d'aquí, ens serà molt difícil, per no dir impossible, entendre la manera de pensar, la manera d'afirmar-se i entendre els desitjos i l'horitzó que es fixen els pobles àrabs, perquè en els pobles àrabs la religió té una importància extraordinària, i Egipte en particular és un país extremament religiós.

Aleshores, la meva pregunta és: no n'hem fet un gra massa en la nostra definició de laïcisme com a valor essencial de les nostres societats, de la revolució francesa ençà, que ens impedeix avui entendre la importància del factor religiós? Quan jo m'aplico aquesta pregunta a mi mateix no sé ben bé quin és la resposta. Fins a quin punt és important en la batalla que nosaltres hem tingut contra concepcions tradicionals arcaiques de l'església catòlica, que evidentment tenia un poder que hem hagut de vèncer (i això a Espanya és més clar que a qualsevol altre lloc) per realment viure en una societat democràtica, i en una societat on la gent no s'expressi en funció de la seva creença, sinó en funció del que és?

Potser això ens ha dut a una certa incapacitat de comprendre que altres, tenint els mateixos problemes que nosaltres, puguin tenir l'element religiós com un element d'identitat claríssim. Hi ha una enquesta feta al Marroc l'any 2005 per un col·laborador de l'IEMed que diu coses sobre valors semblants a les que jo us he dit avui, és a dir, els marroquins tenen problemes, perspectives o percepcions bastant semblants a les nostres, però a l'hora de demanar la gent de menys de trenta anys quantes vegades resen cada dia, un percentatge de més del 50% diu que resen cinc vegades cada dia, aquest fet clar ens costa molt d'entendre, a mi personalment em costa d'entendre. Si no som capaços d'entendre-ho ens costarà molt que ens entenguin, això és el que jo vull dir. És a dir, si no fem un gran esforç en la nostra mirada cap al món àrab per tal d'acceptar la seva condició de món essencialment musulmà, ens costarà molt d'entendre'l.

LA SOCIETAT CIVIL DEL MÓN ÀRAB EN TRANSFORMACIÓ

Com a conseqüència d'aquestes transformacions que s'estan produint, s'averà una emergència de la societat civil molt important al món àrab a la que tampoc veiem, tampoc percebem. És una societat civil diversa, no una societat civil ocupada només pels predicadors i només per les mobilitzacions islamistes, tot i que aquestes tenen una importància molt gran. Hi ha, doncs, una emergència de la societat civil que és molt important i que per a mi és el principal factor d'esperança a l'hora d'obrir plataformes de diàleg amb el món àrab, perquè el món polític és el que és. Crec que hi ha tot un terreny immens de comunicació entre la nostra societat civil i la societat civil del món àrab, insisteixo, tant en la relació presencial -aquella que s'expressa a través d'associacionisme, de voluntats de cooperació-, com en la virtual.

Recentment he estat a Gaza. Gaza és un dels llocs on és més difícil viure avui dia del món àrab, perquè és una mena de presó totalment envoltada per Israel i, a més a més, amb una situació interna extremament difícil de confrontació entre els mateixos palestins, que estan al cantell d'una mena de guerra civil. En aquest ambient tant difícil de Gaza, d'on ningú pot sortir, per la frontera per on vaig entrar (el *checkpoint* del nord d'Israel), cada dia hi passaven unes cent persones, comptant els malalts terminals, que són els únics a qui deixen sortir, i a Gaza hi viu un milió de persones. Davant d'aquesta situació tant dramàtica, era impressionant veure el nombre de joves palestins enganxats amb algun estri d'Internet que els permetés comunicar-se amb el món, és clar, perquè la seva finestra amb el món són el *facebook*, el *messenger*, etc. Aquesta passió per Internet, és en el fons, passió per la llibertat, és passió per la individualitat, perquè si una cosa ens permet Internet avui dia, és que cadascú es faci la seva pròpia agenda, que es faci el seu propi menú de relacions, de percepcions, de buscar-se amics en un lloc o en un altre.

Per descomptat, Internet també és un instrument molt utilitzat per l'islamisme radical però també és, essencialment, un instrument de llibertat. A Egipte, per exemple, he descobert que en el si dels mateixos "germans musulmans", els joves, "young brothers", han creat una plataforma virtual a través del *facebook* però no només per defensar les idees dels "germans musulmans" en contra d'Occident, sinó també per demanar llibertat i democràcia dintre dels "germans musulmans" que, evidentment formen part d'una organització jeràrquica ben poc democràtica. Malauradament, he vist la detenció de tretze *bloggistes* que estaven en un bar prop d'on treballàvem nosaltres, els varen tenir dos dies a la presó, perquè a través del *blog* estaven convocant una manifestació, i després els van deixar anar.

També és important el fet que aquesta societat civil és una societat civil cada vegada més combativa; hi veig un cert esperit de revolta fins i tot en un país com Egipte que, per dir-ho així, històricament, no és un país donat a la revolta, ja que és un país amb molta gent que té moltes dificultats i amb una història molt llarga.

En tres mesos que fa que estic a Egipte he vist: una manifestació per un tema mediambiental, he vist els amics dels *bloggers* anant a la presó, he vist dones manifestar-se pel preu del pa, m'han explicat que en començar el curs hi ha hagut manifestacions de dones davant d'algunes escoles que estaven en pitjors condicions del que estan habitualment allà.

És a dir, no hem de reduir tot el que passa en aquests països en l'acció dels islamistes contra el règim que té el poder; hi ha una diversitat extrema d'accions i un esperit de revolta. S'ha fet referència abans a l'època del PSUC i del franquisme, bé, doncs s'assembla bastant a allò, amb totes les diferències que es vulguin però per exemple, s'assembla molt en el sentit que la gent, els joves, conquereixen espais de llibertat dintre d'aqueix règim i aprenen a eixamplar-los. En aquell espai, en creen un altre al costat i aquesta és un dinàmica que possiblement s'aturi, que hi podrà haver retrocessos en molts llocs, però la meva impressió és que és una dinàmica profunda que obeeix a aquestes transformacions de fons demogràfiques, econòmiques i socials del món àrab, i que aquesta dinàmica a llarg termini és imparabile i, a curt termini, ja ho veurem.

CONCLUSIONS

L'impacte positiu del Procés de Barcelona

Acabaré amb tres punts. Insistir en la importància que ha tingut el Procés de Barcelona, tot i que segurament és difícil de quantificar. En fer el balanç del Procés de Barcelona tots tendim a dir: “bé, les coses no han canviat, el procés no ha aconseguit els seus objectius, el món àrab no s’ha democratitzat, la situació social segueix essent la que era”. Si fem aquesta anàlisi estem fent el joc d’aquells que insisteixen que el món àrab és immutable. Jo crec que no; crec que el Procés de Barcelona ha ajudat –en quin grau no ho se–, però en tot cas estic segur que ha ajudat més que la guerra d’Iraq, que ha ajudat més, evidentment, que tota l’estratègia política que parteix d’unes premisses totalment diferents de les premisses que diuen que el món àrab no pot canviar des de dintre i que, per tant, se l’ha de canviar des de fora, utilitzant algun tipus de fòrceps encara que aquests fòrceps siguin dolorosos. Opino que no tot el procés o tota la dimensió social, humana, cultural, tot aquest teixit de relacions que s’han anat establint han afavorit l’emergència de la societat civil i la diversificació de defensa de les diverses identitats que hi ha dintre del món àrab.

El Procés de Barcelona té un punt molt feble que és la situació d’Israel i Palestina, problema que segueix condicionant molt les consciències àrabs, però jo no tinc cap dubte (i menys dubtes ara que abans) que aquest Procés de Barcelona ha tingut un impacte positiu.

Més implicació

Nosaltres podem ajudar aquesta societat civil que està emergent, no en un sentit d’intervenir, sinó en un sentit de potenciar-la, i, vull dir també, que, en

general, ni Europa ni el nostre país fa prou amb això. És veritat que fem moltes coses per la Mediterrània: tenim l'Institut de la mediterrània, tenim institucions com aquesta que ens acull, però no ens enganyem, els programes de cooperació d'intercanvi real de treball conjunt de gent d'aquí, de catalans, amb gent del món àrab, es compten amb els dits d'unes quantes mans. Tinc una dada que és de l'any 2004 (quan encara era de director de l'IEMed): la cooperació catalana amb Nicaragua era superior a la cooperació amb tots els països del nord d'Àfrica i de l'est de la Mediterrània. Suposo que hi ha una tendència a canviar, però crec, un cop més, que hi ha alguna cosa aquí que hem de canviar sobre les percepcions. Hem de fer entendre la gent que hi ha una societat civil, que hi ha un moviment en marxa en aquests països i que treballar-hi, col·laborar-hi, cooperar-hi i dialogar-hi pot donar un resultat important per a ells i de retop, si també m'ho pregunten, per a nosaltres.

Canvi de la nostra percepció

I l'última conclusió és que si això passa, és a dir, per què no hi ha més ponts? per què no hi ha més cooperació? per què no hi ha més diàleg? per què ens agrada més anar a Nicaragua que anar al Marroc o anar a Egipte?. Un cop més crec que són les percepcions. Crec que aquí hi ha un treball immens a fer, és la feina a la qual jo em dedico ara i potser per això en reivindico la necessitat; crec que hi ha una gran feina a fer, perquè així com ja han vist que jo era optimista amb la demografia i relativament optimista amb l'economia, no sóc optimista amb les percepcions.

Les enquestes que hi ha sobre les percepcions no són bones: s'ha publicat l'última enquesta del *Pew Global Attitudes* (una institució demoscòpica de les més acreditades del món), sobre les opinions a Europa respecte als jueus

i, els musulmans. Les dades sobre Espanya són esgarrifoses: l'opinió negativa dels espanyols sobre els jueus l'any 2005 era del 21%, l'any 2008 és del 46%. L'any 2005, l'opinió negativa sobre els musulmans era del 37% i l'any 2008, després d'haver arribat al 60% el 2006, encara es manté en el 52%. No entraré en l'explicació d'aquests fenòmens, ni en perquè això està lligat a fenòmens interns de política espanyola o a determinats partits que han estat alimentant un clima, però és clar que una percepció d'aquestes té la seva contrapartida en el món àrab, és a dir, perceben la crítica procedent del món occidental. En l'última enquesta important del Fòrum de Davos (que també fa una enquesta molt àmplia sobre percepcions mútues) Espanya està en el penúltim lloc de tots els països enquestats pel que fa a la nostra percepció amb el món àrab, i per tant, en sessions com aquestes, és important explicar allò que hi passa de debò, no allò que veiem o llegim. És essencial comprendre que són societats que s'estan movent, que són societats que estan canviant, que hi ha actors d'aquests canvis (sobretot entre la gent jove) i que hi ha, doncs, moltes coses a fer en l'àmbit del diàleg intercultural per canviar aquestes tendències negatives.

TAULA RODONA
DE LA
V JORNADA
ERNEST LLUCH

EL DIÀLEG
INTERMEDITERRANI

Sami Naïr
Tomas Alcoverro
Andreu Claret

Presenta:

Gemma Aubarell, politòloga i directora de Programació
de l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed).

Taula rodona amb la participació de tots els ponents i preguntes del públic, conduïda per Gemma Aubarell, politòloga i directora de Programació de l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed).

Gemma Aubarell: Bona tarda a tothom. Andreu Claret ens ha marcat algunes línies molt interessants que per si soles ja mereixerien un debat o un seminari. Com han pogut comprovar, el tema de la Mediterrània és molt complicat i els que ens hi dediquem des de fa temps encara no n'hem tret del tot l'entrellat. Però el que si els puc dir és que el concepte de Mediterrània (i per això m'agrada tant el títol que han triat els organitzadors de *Diàleg Intermediterrani*), que tenim molt clar des de Catalunya i que atribuïm a un àmbit, una idea, una regió, clarament ubicada dins del nostre cap, existeix perquè nosaltres ens sentim així, mediterranis. La Mediterrània és una idea complicada i la “marca” Mediterrani és una “marca” complicada també. No és tant evident com sembla, i no és tant evident perquè, com vostès han sentit durant la jornada, hi ha moltes connotacions diferents. La idea generadora de tot el que nosaltres diem Mediterrània, de l'historiador francès Fernand Braudel, qui exposava el fet que som una comunitat d'interessos (gairebé genètics) que compartim el blat, l'olivera, el clima, estil de vida; i que ens

concerneix, i sovint sembla que aquesta idea entra en contradicció amb tot el que és la Mediterrània.

Andreu Claret ens ha dit: “només hi ha dos museus de la Mediterrània”. Bé, és que també hi ha pocs Instituts de la Mediterrània. En tot cas, és més comú parlar sobre l’Islam, el Magreb, el món àrab o el món musulmà. La categoria de comunitat mediterrània ha estat reconsiderada o reinventada per Europa amb el concepte d’euromediterrani, com molt bé sap l’Anna Terrón que ahir mateix, a Pedralbes, presentava la candidatura de Barcelona com a seu de la Secretaria Euromediterrània de la Unió Europea.

Però és que l’euromediterrani tampoc és ben bé el Mediterrani, també és un concepte una mica complicat (en Sami Nair n’ha parlat aquest matí), perquè és el projecte europeu que oferim a la Mediterrània i oferim el millor que tenim de nosaltres mateixos: la democràcia, els nostres valors, el nostre model d’integració regional, etc. Els hi diem als nostres veïns: “escolteu, mireu, us ajudarem a aconseguir realment tot aquest projecte”. Però tampoc acaba de ser tot això, la Mediterrània, tampoc és ben bé compartir, d’igual a igual. Ara, la Mediterrània també s’ha universalitzat, com tan bé ens ha exemplificat en Tomàs Alcoverro amb el tema del Pròxim Orient que és el ventre del conflicte. Aquest conflicte també és Mediterrània, oi? D’altra banda, parlar de diàleg intermediterrani per ell mateix encara resulta estrany i sol ser més freqüent parlar de diàleg intercultural. Precisament aquest és l’any del “Diàleg cultural a Europa”. Europa ha reinventat aquest diàleg que, a nosaltres, com a europeus i com a persones interessades amb la Mediterrània, ens condiona: hem de tractar temes comuns com la immigració, i mirar d’extreure d’aquests fòrums europeus els elements d’interès per tal

d'aplicar-los en clau mediterrània. Bé, doncs tot això, tot plegat, fa que aquest tema no sigui ben bé un tema fàcil, i per tant, els organitzadors amb molt d'encert han triat a tres persones que no només observen, sinó que són actors i activistes del Mediterrani.

Vaig conèixer en Sami Nair quan organitzàvem el fòrum civil *Euromed* a Barcelona amb motiu de la Conferència Euromediterrània, la primavera del 1995. I és clar, jo li tenia un gran respecte perquè aquell senyor, s'havia inventat una cosa molt important que es deia *codesenvolupament* i que per nosaltres, universitaris i professors, era i és un paradigma dins del que és l'anàlisi de les polítiques mediterrànies. Doncs aquest senyor, com a eurodiputat i gran activista, no ha parat de batallar, i no només pel *codesenvolupament* sinó que ha fet grans aportacions en l'àmbit de la immigració.

Tomàs Alcoverro escriu i té uns llibres magnífics. A més, el que escriu és veritat, en el sentit que, no és només un observador, sinó que escriu i narra fets reals. Resulta difícil trobar als nostres diaris, no només el que passa, sinó la interpretació d'algú sobre el que passa, i que a més a més, ens doni claus interpretatives sobre la qüestió. Per aquest motiu és un gran privilegi per a mi poder comptar, avui i aquí, amb les opinions de Tomàs Alcoverro.

De l'Andreu Claret, "que n'he de dir"!, Doncs que va ser director de l'Institut on jo treballa, i des d'on vaig poder copsar l'interès per la Mediterrània d'una persona que ara és el director de la fundació més important de la Unió Europea sobre la Mediterrània (perquè és la primera institució compartida formalment per tots els països del nord i del sud, de tot Europa i de la Mediterrània) que treballa entorn el diàleg. És clar, la primera cosa que ha de fer

Andreu Claret en aquesta nova etapa a la Fundació Anna Lindh pel Diàleg de les Cultures, és veure quin projecte de diàleg pot ser efectiu, i no només en l'àmbit cultural. Per tant, forma part dels actors i activistes sobre la Mediterrània que tenen moltes coses a dir.

D'entrada hi ha tres àmbits que em sembla que són interessants per debatre. I ara si els hi sembla, passo al castellà perquè en Sami Naïr pugui entendre una mica millor el tema des del punt de vista que jo l'exposaré.

Primero, el tema del Mediterráneo más igualitario, del que nos ha hablado Andreu Claret, o si lo prefieren de estas “gafas” diferentes con las que tenemos que ver el Mediterráneo. Los que trabajamos en ello vemos que es muy difícil transmitir que estas sociedades son como las nuestras, que la gente que vive allí es igual de democrata que nosotros, que son gente exactamente (sobre todo la gente joven) igual que nosotros. Este hecho, que es difícil de transmitir, es la realidad. Es una sociedad civil con ganas de hablar, gente con ganas de participar y es una realidad palpable y evidente. Sin embargo, ¿por qué el cambio no es posible en estas sociedades? ¿Por qué, por ejemplo, el tema democrático está costando tanto? ¿cómo es posible activar mecanismos de normalidad política? Nos encaminamos hacia unas sociedades cada vez más individuales en las que los medios de comunicación en un mundo globalizado hacen que la sociedad civil tenga un peso importante en cuanto a sus opiniones. Lo vemos en la televisión, también en los blogs de Internet (aunque evidentemente hay todo un sistema de intereses políticos reales) ¿va a servir esto para cambiar y transformar estas sociedades? Esta es la primera pregunta que tendría mucho que ver también con el tema del conflicto del que nos hablaba

Tomàs, ¿vamos a ser capaces nosotros o estas sociedades de realizar el cambio?.

El segundo tema, que Sami Naïr antes ya ha expuesto, se centra en los grandes cambios o transformaciones demográficas y económicas de estos países, y el papel de Europa al respecto. Me gustaría preguntar a los conferenciantes en torno a esta idea de la que se ha hablado, así como del *Proyecto Europeo del Mediterráneo*. Andreu Claret nos comentaba que Europa no hace lo suficiente. Europa dispone del *Proceso de Barcelona* pero, en definitiva, Europa no ha “apostado” realmente por el Mediterráneo. Entonces, ¿que tenemos que hacer los europeos con este sur? ¿Cómo podemos ir mas allá? ¿Dónde tenemos que estar?

El papel de Europa me parece un tema también muy importante. Lo que es evidente es que el Mediterráneo está dentro de Europa: hay millones de personas de origen turco que viven en Europa; hay personas de origen, de segunda o de tercera generación, que tienen sus raíces en países del sur del Mediterráneo y que provocan, en las sociedades europeas uno de los mayores retos que es compatibilizar su identidad como verdaderos europeos. Europa no reconoce como propio este debate. Tratamos o abordamos el debate del “otro” dentro de nuestras propias fronteras como un debate extraño a la sociedad de identidad europea. Ciertamente, es algo que sorprende y que tiene mucho que ver con la concepción que tenemos de lo religioso y de lo laico, que antes apuntaba Andreu Claret.

Finalmente, quiero comentar que este debate no es únicamente del norte, es un debate intermediterráneo. Cuando Europa empieza a hablar de que

tenemos que dialogar con los actores políticos del Islam político de las sociedades del sur, nos damos cuenta de que parte de nuestra sociedad civil no está del todo dispuesta a este diálogo.

Son tres puntos que a mí me parecen interesantes y evidentemente los ponentes pueden hablar de ello. Por último quisiera plantear una pregunta que, como llevo tiempo trabajando en el Instituto del Mediterráneo, me planteo a menudo: ¿Tiene sentido lo del Mediterráneo como fondo de acción o tendríamos que hablar desde otro punto de vista, por ejemplo de diálogo *euroárabe*?

Cedo la palabra a los conferenciantes.

Tomàs Alcoverro: Yo quiero apuntar dos cosas a raíz de la magnífica intervención de Andreu Claret. La primera es la hipocresía, es decir, hay un tema que él ha enunciado y que a mí me parece muy exacto, y que quiero desarrollar un poco. Si os acordáis, nuestra sociedad, en la Península Ibérica, en Cataluña, en España, hace unos cuantos años era más hipócrita que ahora, en un sentido social basado en las costumbres. Esta hipocresía se da en las sociedades árabes, y lo digo con toda franqueza y respeto. Es decir, la gente es muy hipócrita, y tiene que ser más hipócrita porque forman parte de sociedades muy jerarquizadas en las que la familia es muy importante. La gente todavía no tiene aún los medios para individualizarse, como nosotros si hemos tenido. Por ejemplo, hay un hecho que creo que es muy sorprendente visto desde una mirada occidental: en los países árabes por pobres que sean, pienso sobretudo en Egipto, no hay marginales. Hay muy pocos marginales y el motivo a mi entender es que la gente no da pasos definitivos en

el sentido de que no rompe con sus vínculos tradicionales de familia. Tiene miedo de ser individuo, y yo creo que este tema de la hipocresía es muy grave porque configura un estilo de vida: no romper vínculos familiares, tener miedo de ser uno mismo porque cuesta mucho romper con la familia o romper con la tradición, la religión etc. Por ejemplo, la sociedad iraní (no árabe como saben) es una sociedad esquizofrénica y este hecho todo el mundo lo reconoce, incluso todas las tendencias políticas. ¿Por qué? Porque por una parte no tienen la fuerza de romper con los esquemas establecidos por el régimen que en este momento existe y, por otra parte, tienen que hacer su vida. Donde yo he visto las minifaldas mas *microminifaldas* ha sido en Teherán y ¿sabéis dónde? en las casas de los barrios del norte donde está la burguesía (los *Tagutí* que todavía existen en Teherán). Lo primero que encuentras en la entrada de estas casas es una percha, y lo primero que hacen es colgar todo lo que llevan encima, quedándose en minifalda.

La hipocresía es muy palpable. Como ha explicado muy bien Andreu Claret, los seriales de televisión son un ejemplo muy claro. Tenemos también los jóvenes que, aunque van por otro lado y tienen otra actitud, a mi modo de ver no acaban de dar los pasos necesarios para romper este ambiente de hipocresía que les aplasta.

Otra cosa quiero comentar sobre lo que ha dicho Andreu Claret. Hay que decir las cosas por su nombre y hay que reconocer que sobretodo nos interesa el otro mundo del Mediterráneo, porque estamos obsesionados con el tema de la seguridad. Cómo tenemos el miedo que tenemos (miedo que puede venir a través de la inmigración o a través del terrorismo) esto nos coarta y guía estas miradas de recelo de las que hemos estado hablando esta mañana.

na y esta tarde. Es decir, en el fondo les tenemos miedo, tenemos miedo de que hagan algo contra nosotros, de que hagan algo contra nuestro sistema de vida y esto nos aterroriza.

Finalmente, respecto lo que ha planteado Gemma Aubarell en relación a los medios de comunicación y sobretodo a la televisión, quiero comentar que ven el tipo de programas que se ponen de moda, programas que, desde nuestro punto de vista occidental, son realmente muy atrevidos para una determinada sociedad. Pero lo que ocurre es que todo esto queda en el fondo, y como diría yo, “muy incrustado” en ciertos niveles de la población. Y en esto, Andreu, yo no soy tan optimista como tu.

Sami Nair: Para mi es muy difícil hablar de la vida de allí como se esta hablando aquí, porque me parece que es un terreno muy interesante pero al mismo tiempo muy peligroso. Por supuesto muy interesante, porque se trata de hablar de la vida diaria de la gente de estas sociedades, pero al mismo tiempo muy discutible, porque los conceptos con los que estamos hablando de estas sociedades, evidentemente, son nuestros conceptos, y a mi me parece que para poder hablar de estas sociedades primero tenemos que entender sus propios conceptos, es decir, los conceptos con los que estas sociedades hablan de sí mismas. No podemos juzgar las sociedades europeas a partir de la visión de los árabes y tampoco podemos juzgar las sociedades árabes a partir de nuestros propios conceptos. Por ejemplo, nociones cómo *hipocresía*, como *religión*, son conceptos muy complejos y no tienen en absoluto el mismo sentido en árabe que en francés o que en castellano. En los idiomas europeos no tienen la misma proyección en el sistema mental y conceptual de estas sociedades. Son conceptos que funcionan de manera muy diferen-

te, es decir, que no digo que no sea interesante, es muy interesante, pero tenemos una propensión en Europa a proyectar el modelo explicativo sobre las otras sociedades, y al fin y al cabo, a entender lo que queremos entender y dejar lo que no queremos entender. Me refiero a que es necesaria una apertura metodológica y casi epistemológica, para hablar de estas sociedades. Contestaré las preguntas que se han planteado sobre el hilo de los dos discursos que he tenido la suerte de escuchar y que sinceramente, me parecen muy interesantes. Respecto a la intervención de Andreu, con este talento de observador, tres meses después de haber llegado al Cairo y que, evidentemente, será diferente dentro de diez años, es ahora muy interesante, no como una explicación de lo que esta ocurriendo en estos países, sino como una explicación de cómo un observador muy abierto, muy solidario con este mundo, está mirando y está interpretando este mundo. Es decir, lo que me interesa en este contexto es Andreu Claret y no la sociedad de la que él esta hablando, aunque evidentemente Andreu ha dicho cosas muy interesantes.

¿Mas igualdad en el Mediterráneo o el porqué de la falta de democracia? Son preguntas muy complejas y acertadas, y es precisamente lo que se plantean las élites de todo el mundo, en el otro lado del Mediterráneo. Podemos aportar como respuesta dos o tres puntos aunque no podemos contestar a esta pregunta, fundamentalmente, por una razón muy sencilla: porque estamos metidos nosotros mismos en un proceso global y hay una dialéctica del sujeto y del objeto en este asunto.

La primera cuestión es la formación de estas sociedades. Estas sociedades se formaron de manera muy difícil en estos últimos cuarenta años. Han padecido regímenes autoritarios muy fuertes, aunque estos regímenes en las

décadas de 1940 y 1950, pero sobretudo en los años cincuenta y sesenta del siglo XX, eran regímenes autoritarios que tenían una inmensa legitimidad popular. Estoy hablando del nacionalismo y sus derivadas: nasserismo, ben-bellismo, bumedianismo, así como del régimen de Assad en Siria; incluso con el régimen de Sadam Hussein había una manifiesta legitimidad. El Estado era concebido como un sujeto antropomórfico, un sujeto que tenía como vocación histórica el desarrollo de la sociedad y, efectivamente, el Estado tenía una función de redistribución de los recursos sociales y creía en las condiciones de integración de la mayoría de la población. Las grandes reformas agrarias de este mundo las conoció con Nasser, con Bumedian, con Sadam Hussein, con Assad, con los grandes dirigentes. Un Estado fuerte necesita en este mundo un Jefe de Estado también fuerte; y así surgió el auge del nacionalismo árabe que tenía una legitimidad muy sólida. Históricamente, la guerra de 1967 acabó con el nacionalismo árabe. La destrucción del ejército egipcio en el 1967 significó la desaparición de Nasser y el comienzo de la desaparición de todos los regímenes nacionalistas laicos árabes.

Estos regímenes eran dictatoriales y su destrucción dio lugar a la emergencia de lo que había detrás, de lo que se había escondido, ocultado, dominado y aplastado, es decir: todo el tema identitario, todo el tema cultural de estas sociedades. Y sucedió porque el discurso de los regímenes nacionalistas era un discurso modernista, antiimperialista, abogado a la modernidad y a la laicidad, aunque de manera muy específica, para conseguir la reforma social, como por ejemplo, la igualdad de la mujer y el hombre. Todo esto cayó y salieron entonces movimientos sociales diferentes, con una retórica política también diferente, de movilización estrictamente religiosa.

La religión no juega el mismo papel aquí que allí. Aquí tiene un papel confesional a veces, pero muy poco identitario. En todas las sociedades europeas hay un laicismo de hecho, hay una secularización de la religión. Lo que significa que, en la mente de la gente de las sociedades occidentales, hay una separación entre lo privado y lo público. En Europa a nadie se le ocurre imponer al otro una concepción religiosa, lo que es totalmente diferente en el otro lado, porque en el otro lado la religión es una cuestión identitaria ¿Y por qué es una cuestión identitaria? En un palabra, porque históricamente la religión jugó el papel de valor-refugio frente a la dominación exterior, frente a la dominación occidental, frente a la dominación de los europeos, y hoy en día frente a la dominación de los americanos. Hay un gran historiador argelino, Mustafa Ashraf, que también fue dirigente, que escribió un libro en torno a este tema, enseñando como la religión musulmana jugó un papel de identidad negativa y como los nacionalismos laicos la escondieron y ocultaron esta dimensión. Pero ocultarla no significa matarla y, cuando el nacionalismo entró en crisis, inmediatamente salió a la luz lo escondido, lo ocultado, la religión, como arma de identidad, de protección identitaria y también como arma de contestación política.

¿Pero por qué motivo la religión juega un papel político? No es porque la religión lo explica todo, sino porque la religión tiene dos características fundamentales en el mundo islámico. La primera característica, es que no solamente es una religión, sino que también es una ética, es una moral que condiciona la actividad de cada uno, tanto en la gestión de su cuerpo (la limpieza de su cuerpo, la manera de comer, el compartir el comer con el otro) como sistema de uso en la *civilitàà* (como dirían los italianos). Es decir,

es un modelo de vivir concreto. Constituye una moralidad, basta con leer el Corán. El Corán es un código de comportamiento diario: como comer, qué se debe comer, qué no se debe comer, como besar al otro, como compartir con el otro, donde el invitado es mucho más sagrado que uno mismo (si tu tienes un trozo de pan y viene una persona que tiene hambre tienes que darle tu trozo de pan y Dios te dará otra alimentación), etc. Es una ética y el hecho que sea una ética tiene una consecuencia directa en la vida diaria.

En un contexto de modernización acentuado, en el que la ideología de las élites dirigentes nacionalistas no tenía ética, no tenía moral, sino que era una ideología únicamente de transformación social y no había ética en un contexto en el que el proceso de transformación iba muy rápido, con una velocidad extraordinaria, la gente volvió a la ética que antes planteábamos.

En segundo lugar, decir que entre los dirigentes, entre los grupos dirigentes y el conjunto de la comunidad islámica, el conjunto de los creyentes y el conjunto de los ciudadanos, hay una gran batalla sobre quien representa realmente lo sagrado. Es un problema fundamental para los musulmanes. Lo sagrado es sagrado, no es una cosa con la que hay que jugar, lo sagrado es más importante que la vida misma, más importante que la muerte, y si los regímenes consideran que ellos representan lo sagrado, los movimientos religiosos luchan para autoconstituirse y se autoproclaman como los únicos detentores de lo sagrado. Dicen: “nosotros representamos verdaderamente la concepción divina, la concepción buena de la sociedad, la diferencia: nosotros apoyamos a los pobres, nosotros trabajamos con ellos,

nosotros hacemos,..." Esta batalla en torno a lo sagrado hace de la religión un elemento de la conquista, del monopolio de lo sagrado, y hace de la religión un elemento importantísimo en la confrontación política.

Por otro lado tenemos el problema de la cultura democrática. Visto de manera muy general, el proceso cultural del mundo árabe des del siglo XIX, primero con la construcción de un Estado fuerte como el Egipto de Mehmet Ali, que fue un gran Estado que podía competir económicamente con los ingleses en la India y que los ingleses decidieron destrozarlo. Y destrozaron Egipto. Fue la desaparición de un Estado moderno. Todos los economistas están de acuerdo en que si el régimen de Mehmet Ali hubiera podido tener éxito, Egipto sería hoy un gran Japón, porque tenían todos los ingredientes para conseguirlo, pero fue destrozado.

Segundo momento, el momento de la construcción, el renacimiento, la *Al-Nahda*, a partir de 1870. Este movimiento consistía en decir que la civilización se encuentra en Europa. Basta con leer a Taha Hussein, por ejemplo. Este gran filósofo, escritor y pensador egipcio, que estudió en la Sorbona, y que con su tesis sobre Jaldún, nos habla de este gran momento teórico del pensamiento musulmán, y nos dice: "nosotros tenemos que aprender como alumnos de ocho años en las escuelas de los europeos y tenemos que volvernos europeos en nuestra cabeza, esta es la única manera para conseguir desarrollarnos". Hay un libro fabuloso de Albert Hourani, *Arabic thought in the Liberal Age*, que lo explica perfectamente bien. Es un análisis fantástico sobre este movimiento, formado por centenares de intelectuales de muy alto nivel, de perfil modernista muy fuerte. Muhammad Iqbal, tuvo una polémica sobre la modernidad en el Islam con Ernest Renan, el gran pensador

francés del siglo XIX. Pero este movimiento fracasó. Este movimiento modernizador europeo cayó a partir de los años 30.

Con la Segunda Guerra Mundial surge el tercer movimiento, el movimiento nacionalista -socialista, comunista, laico- que se derrumbó en los años 60 porque tenía un discurso modernizador basado en una concepción muy arcaica del marxismo, o del socialismo o del estalinismo.

En la actualidad, con la desaparición de este movimiento nacionalista, tenemos a los islamistas. Hay que saber interpretar lo que significa la fe del islamismo. Des de mi punto de vista, es un elemento muy negativo y a la vez muy positivo: muy negativo porque evidentemente amenaza las libertades publicas (entre otras cosas) y muy positivo, porque por primera vez en la historia de todos estos países, algunos pretenden utilizar la religión para renovarlos y se da una resistencia muy fuerte por parte de la sociedad contra ellos.

Una victoria de los islamistas en estos países, aunque sea democrática, puede producir enfrentamientos sociales muy importantes. Lo que puedo vaticinar sin lugar a dudas es que no será un Islam al estilo iraní y menos aun, un Islam terrorista a lo *Al Qaeda*: será un Islam totalmente diferente. ¿Por qué motivo? Porque fundamentalmente, y en este sentido coincido con Andreu Claret, existen cuatro o cinco factores de cambio en estas sociedades para poder conseguir grandes transformaciones. La primera, es la formación de una clase media en todo el mundo árabe. Es el elemento nuevo que se representa con una clase media civilizadora, que puede modernizar estas sociedades. Segundo, la integración a la sociedad mundial, cada vez

más importante, a través de los nuevos medios de comunicación. Tercero, una frustración importante frente al modelo occidental, porque consideran el modelo occidental como bueno desde una perspectiva técnica, social y política, pero no en términos culturales. Como comentaba antes Andreu Claret, hay una falta de valor. Significa que no existe *lo sagrado*, significa que las cosas sagradas en la vida están desapareciendo. Es la misma crítica que hacia el 1912 Max Weber hizo frente al capitalismo internacional, reconociendo que se trataba del desarrollo de “un sistema que no conoce nada más que el provecho y el arcaísmo de la mercancía”, y en consecuencia desaparece totalmente el soplo de la vida. El único soplo que tenemos hoy en día es el consumo. Cuarto, “el interrogante islámico”, que no solamente es un interrogante para nosotros, también es un interrogante para esas sociedades. Cada individuo se siente interrogado, ¿Quién soy? ¿Qué sociedad quiero? Este interrogante fundamental, en mi opinión encarna, demuestra y significa en esencia una búsqueda, la búsqueda de una nueva identidad que supera a la vez las limitaciones del modelo occidental y las ultra limitaciones del mundo en el que ellos mismos viven. Una búsqueda que va a crear un Islam democrático que tendrá una relación diferente con el espacio público. No va a ser el modelo francés que va a dominar estas sociedades (laicidad pura y dura), tendremos una sociedad que será al fin y al cabo dentro de unos 20-25 años, más o menos parecida en cuanto a la relación con la religión, a la de Europa, aunque lo que estoy planteando es a la vez una conclusión del análisis que yo puedo hacer y por supuesto, un deseo.

Andreu Claret: En relación al tema de la observación quiero comentar que efectivamente, cuando se observa, hay un problema de categorías. Es evidente que hay que intentar no aplicar nuestro propio esquema, que no

es suficiente. En alguna de estas encuestas que he citado, la observación esta hecha por los propios árabes, el informe de desarrollo humano árabe, esta hecho por árabes y dirigido por Nader Fergani. Incluso en el informe de Espósito ha trabajado una socióloga egipcia. Es decir, la mirada árabe está ahí. Cuando, como europeo, observas estos países, por ejemplo, vas por una calle y llega un momento en el que pasas por delante de un espejo de alguna tienda y te ves a ti mismo, este es el momento importante de la observación, o sea, te observas a ti mismo con respecto a lo que ves. Si uno no se observa constantemente, puede caer en muchas trampas; el tiempo pasa y uno desarrolla doctrinas, teorías, y las va aplicando a nuevos contextos. Por ejemplo nuestra observación de lo que representó el *panarabismo* o el *nasserismo*. No nos engañemos, la gente de tu generación y la mía fue muy positiva en este sentido: fuimos pronasseristas, proAssad (Tomàs lo es todavía) y también fuimos proSadam Hussein (hay que decirlo todo muy claramente) antes de que las cosas se complicaran, porque los veíamos como uno de los nuestros: para entendernos, progresistas, avanzados, laicos, capaces, aunque fuera masacrando a 15.000 musulmanes en Hama. Eran gente que hablaban nuestro lenguaje, que habían estudiado en las mismas escuelas, todos habían pasado por la Sorbona o por Cambridge. Ojo, que cuando me observo a mí mismo, y las cosas que he pensado, a menudo me interrogo sobre si todo eso fue tan positivo.

En Alejandría había 13.000 judíos, eran una parte fundamental de la sociedad, económica, social y cultural, y en el 1956, fueron todos expulsados. En la actualidad quedan once judíos en Alejandría, no 11.000, once! El origen de la simplificación de la sociedad alejandrina fue la nacionalización de Nas-

ser acompañada de la expulsión de judíos, de franceses, griegos, libaneses, maronitas, etc. Tenemos que hacer balance de todo ese periodo, aunque no digo que todo fuese negativo, ni muchísimo menos. Esto es lo que supone la observación.

Sobre la religión, lo mismo. He nacido en Francia y he pasado por la escuela “de hacer franceses”. Francia es una máquina de crear una cultura muy uniforme, muy progresista, pero es una máquina en la que, al final, la religión no tiene ningún lugar en el espacio público. Se me ocurrió en París comentar, en un debate en el senado, que la ley de 1905, a lo mejor, había que adaptarla, simplemente porque es una ley de 1905. Un poco más y salgo por la puerta del servicio del senado. Es decir, yo creo que cuando nosotros nos interrogamos sobre la religiosidad de esos pueblos también nos tenemos que interrogar sobre nuestra relación con la religión, y lo digo siendo agnóstico y permaneciendo en mi agnosticismo, pero la religión tiene un lugar en la vida de los pueblos que no podemos olvidar y si la olvidamos no hay manera de entender a esas sociedades.

Tomàs Alcoverro: Bueno, Sami tengo que decirte que me ha parecido magnífico lo que tu has dicho, y quiero decir que has puesto el dedo en la llaga y es que has planteado la modernidad. Y claro, la modernidad que entendemos nosotros y que realmente es la que quieren estos pueblos, la has presentado muy bien. Quiero recordar, por ejemplo, el fracaso absoluto que tuvo el Sha en Irán, con su revolución blanca, que desde un punto de vista europeo, en esa época parecía que era lo mejor, pero mirad lo que ocurrió: la revolución blanca iraní no fue aceptada por la mayoría de la población y

no se si sabéis que una de las razones de la revolución islámica fue precisamente la reacción contra esta supuesta modernidad.

Gemma Aubarell: Moltes gràcies a tots tres. És tot un privilegi i un gran plaer haver compartit aquesta jornada amb vosaltres i haver pogut gaudir de les vostres intervencions. Moltes gràcies.

CRÈDITS

Primera edició: setembre del 2009

© Museu de la Mediterrània i Fundació Ernest Lluch

Can Quintana - Museu de la Mediterrània

Carrer d'Ullà, 31
17257 Torroella de Montgrí
Tel. 972 75 51 80

Fundació Ernest Lluch

Sant Jaume 38-40, baixos
08340 Vilassar de Mar
Tel. 93 759 00 84

© Dels textos els seus autors

Disseny gràfic cobertes i interior: Enric Lluch

Maquetació: Bloc D

Impressió: Gràfiko


Dipòsit legal: B-34589-2009

C O L O F Ó

“Aquest cinquè volum
es va acabar d'imprimir
a l'Estiu de 2009,
en un any de triplet
i penúries econòmiques”



 **Museu de la
Mediterrània**

 GOVERN DE CATALUNYA
DEPARTAMENT D'EDUCACIÓ I INVESTIGACIÓ

Amb el suport de:


Caixa de Girona
www.caixagirona.cat

 Generalitat
de Catalunya
**Departament
de la Presidència**